

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1641 maart-juni

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:

Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1541 februari
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>

Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl

© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2018

15 februari 2019

JOAN ALBERT BAN (HAARLEM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
3 MAART 1641
2660A

Vervolg op Bans brief van 24 februari 1641 (2655).

Samenvatting: Ban stuurt Huygens kopieën van enkele brieven die hij aan de Fransen heeft geschreven. Hoewel het beter met hem gaat, is hij nog te verzwakt om zijn onderzoeken in de muziek op oude voet te kunnen voortzetten.

Bijlagen: afschrift Ban aan Huygens, 12 januari 1641 (2606A); afschrift Ban aan Mersenne, 13 januari 1641 (Jonckbloet 1882, [Ban] nr. 16, pp. CVIII-CXII; Waard 10, nr. 961, pp. 400-404); afschrift Ban aan Huygens, 18 januari 1641 (2613); afschrift Ban aan Mersenne, 31 oktober 1638 (Waard 8, nr. 705, pp. 163-170).

Door Pieter Post aan Huygens gebracht. Ban schreef opnieuw op 9 maart 1641 (Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37). Huygens beantwoordde beide brieven, en een vroegere van 24 februari 1641 (2655), op 11 maart 1641 (2663).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x32cm, a | d; apograaf).

Namen: Marin Mersenne; Pieter Post.

Glossarium: musicus (muzikaal).

Transcriptie

¹Illustri ac nobilissime viro

Constantino Hugenio, Equiti, Domino in Zulicom, Suæ Celsitudini à Consiliis et Secretis, etc.

Hagam-Comitis.

Amica manu.

Proficiscente Postio, Hugeni nobilissime, obsequium quaecunque, pro meo modulo tibi præstandum, negligere non potui. Is itaque exempla literarum ad Gallos tibi perferet, et unâ transumptum literarum ad Mersennum, pridie Kalendas Novembres MDCXXXVIII datarum, quas tamen hâctenus non transmisi, sed sequenti vice transmittam. Videbis in eo plurima, sed compendiosè ac clarè rem musicam explicantia.

Quoad valetudinem, extra aleam res est. Sed doloribus nimis fatigatum exhaustumque corpus. Præcipuè verò cerebrum, nescio quâ vertigine affectum, occupationes serias studiasque non fert. Quindenam itaque otio ac curandæ valetudini impendendam statui, quo spacio, si serenior mitiorque aura adspiret, pristinas vires recuperandas spero.

Interea verò me solito favore complectere atque ad tua destinatum servitia habe. Vale. Harlemi, MDCXLI III Martii.

²Tuus servus
J. Alb. Bannius, 1641.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

---

1. Adres autograaf.

2. Kwalificatie en ondertekening autograaf.

Door een ³vriend gebracht.

Nu [de heer Pieter] Post vertrekt heb ik, edele Huygens, niet kunnen nalaten iets, wat dan ook, wat ik u van mijn zijde verplicht ben, voor u te doen. Hij brengt u daarom de afschriften van de ⁴brieven aan de Fransen, en tevens een gewaarmerkt afschrift van een ⁵brief aan Mersenne, gedateerd 31 oktober 1638, tot nu toe niet verstuurd, maar die ik bij de volgende gelegenheid zal versturen. U zult in dat afschrift heel wat zaken, maar beknopt en helder, zien, die de muziek uitleggen.

Wat mijn gezondheid betreft: die is nu buiten gevaar. Maar het lichaam is door de pijnen te zeer vermoeid en uitgeput. Vooral echter mijn hoofd verdraagt, aangetast door ik weet niet wat voor duizeligheid, geen serieuze en studieuze bezigheden. Ik heb derhalve besloten veertien dagen te besteden aan rust en zorg voor de gezondheid, na welke tijd, als het weer tenminste goed is en meewerkt, ik mijn oorspronkelijke krachten hoop te hebben herwonnen.

Bewaar mij echter intussen in uw gunst en vertrouw erop dat ik u ten dienste sta. Vaarwel, Haarlem, 3 maart 1641.

Uw dienaar
Joan Albert Ban.

---

3. Pieter Post.

4. Ban aan Huygens, 12 januari 1641 (**2606A**), Ban aan Mersenne, 13 januari 1641 (Jonckbloet 1882, [Ban] nr. 16, pp. CVIII-CXII; Waard 10, nr. 961, pp. 400-404), Ban aan Huygens, 18 januari 1641 (**2613**).

5. Ban aan Mersenne, 31 oktober 1638 (**1992A**).

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN GISBERTUS VOETIUS [UTRECHT]
8 MAART 1641
2661

Samenvatting: Huygens stuurt Voetius zijn *Orgelgebruyck*, met het verzoek er zijn mening over te willen geven. Huygens verzoekt Voetius tevens het tweede meegezonden exemplaar aan Anna Maria van Schurman te geven.

Bijlagen: *Orgelgebruyck* (voor Voetius); *Orgelgebruyck* (voor Anna Maria van Schurman).

Door Voetius beantwoord op 18 maart 1641 (**2671A**).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 301, fol. 369r: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 301, fol. 105r: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2661, pp. 153-154: volledig.

Namen: Bonventura en Abraham Elsevier; Anna Maria van Schurman.

Transcriptie

Voetio.

¹8 Martii 1641.

Audeo unius horæ molestiam adferre tibi, vir reverende, quam si dignaberis impendere ²lectioni dissertatiunculæ, ante annum et quod excurrit à me scriptæ, nunc, ut amicis ac typographis satisfacerem, luci expositæ. Feceris rem humanitate tuâ dignam, scilicet, sed eâdem longè dignissimam, si de argumento simul et libello sententiam paucis aperire placuerit. Impensè hoc te rogat malè disertus autor, at virtutis tuæ cultor et æstimator singularis adeoque.

Tuus
C.H.

Alterum exemplar illustri Schurmanniæ tradi velim. Monuere nihil tale suspicantem amici, scriptione meâ virginem, nescio quo de scrupulo, carere malle quam compellari, quod et antehâc silentio testata videtur. Acceptura proinde hoc ³munusculum libentius ac securius à non meâ manu.

Vertaling

Aan Voetius.

8 maart 1641.

Ik waag het u een last van één uur te bezorgen, edele heer, als u dat uur wilt besteden aan het lezen van een kleine ⁴uitleenzetting, door mij iets meer dan een jaar geleden geschreven en nu, om vrienden en ⁵drukkers tevreden te stellen, in het licht gegeven. Door uw wellevendheid zult u de zaak eer aandoen, zeker, maar door diezelfde wellevendheid veruit de meeste eer, wanneer u mij uw mening over dit onderwerp en tegelijk over

---

1. KA XLV: datering onderaan.

2. KA XLV: <lectioni> ontbreekt.

3. KA XLV: <munusculi>.

4. *Orgelgebruyck*.

5. Bonaventura en Abraham Elsevier.

dit boekje in enkele woorden kenbaar zou willen maken. Dringend vraagt u dat de weinig welsprekende schrijver, iemand die echter uw deugd vereert en u bijzonder hoog acht.

Uw
Constantijn Huygens.

Ik zou willen dat u het tweede exemplaar aan de beroemde [Anna Maria van] Schurman doorgaf. Vrienden hebben mij, nietsvermoedende, verteld dat deze vrouw mijn geschrijf, ik weet niet vanwege welk bezwaar, liever mist dan het opgedrongen krijgt, hetgeen ook door de stilte [van haar zijde] tot nu toe lijkt te worden bevestigd. Zij zal daarom dit geschenkje liever en zekerder van iemand anders aannemen.

WILLEM VAN LIERE (PARIJS)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
9 MAART 1641
2662

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens, ter begeleiding van diens *Orgelgebruyck*.

Samenvatting: Van Liere prijst Huygens voor de kwaliteit van diens *Orgelgebruyck*. Tevens dankt hij hem voor zijn raadgevingen in een niet nader aangeduide kwestie.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend. Het is niet duidelijk waarom deze brief niet is opgenomen in de *Responsa*.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fols. 657-658: brief (dubbelvel, 18x30cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2662, p. 154: onvolledig (<Vous m'avez aussi ... à toutes occasions>), rest samengevat.

Titel: *Orgelgebruyck*.

Glossarium: orgues (orgel).

Transcriptie

Monsieur,

Je vous rends graces de ce qu'il vous a pleu me faire part de votre traicté des orgues, pour estre d'un langage naturellement beau et néantmoins poli et d'un raisonnement solide et nerveux, et où (ce qui je trouve rare en ce siècle) vous vous estudiez plus au contentement de vostre esprit que des autres. Les oracles des saintes escritures, les sentences des Pères, et les constitutions impériales y donnent lustre et force à vostre créance.

Vous m'avez aussi obligé par la consolation qu'il vous a pleu me donner sur un doubte qui m'auroit un peu esbranslé, si je n'eusse esté soustenu d'une bonne conscience. J'approuve fort le jugement qu'il vous plaist y faire des anxietéz des gens de ma profession, lorsque leur obéissance semble combattre le profit de leurs maistres. Je tiens cest'advis pour une advertence amiable et pour un admonestement fraternel, vous priant de me les départir à toutes occasions, ainssi franchement comme véritablement je suis,

Monsieur,

vostre très-humble et très-affectionné serviteur

¹G. de Lyere.

À Paris, le 9e de Mars 1641.

Vertaling

Mijnheer,

Ik dank u dat u mij deelgenoot heeft willen maken van uw ²geschrift over het orgel, omdat het is geschreven in een op natuurlijke wijze fraaie en niettemin verzorgde taal, en voorzien is van een degelijke en krachtige gedachtengang, en waarin u zich (hetgeen ik in dit tijdsgewricht zelden tegenkom) meer hebt ingespannen tot genoegdoening van uw geest dan anderen. De spreuken uit de heilige schrift, de uitspraken van de kerkvaders en de keizerlijke verordeningen zetten uw denkbeelden luister en kracht bij.

---

1. Guillaume.

2. *Orgelgebruyck*.

Evenzeer hebt u mij verplicht door de bemoediging die u mij heeft gegeven ten aanzien van een probleem dat mij enigszins in verwarring zou hebben gebracht als ik niet geschraagd was geweest door een goed geweten. Ik ben het volledig met uw oordeel eens over de zorgen van lieden met mijn beroep, wanneer hun gehoorzaamheid zich niet goed lijkt te verdragen met het belang van hun meesters. Ik zie deze raad als een vriendelijke waarschuwing en een broederlijke vermaning, terwijl ik u verzoek mij daarvan te blijven voorzien bij alle gelegenheden, even oprecht als ik daadwerkelijk ben,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Willem van Liere.

Parijs, 9 maart 1641.

JOAN ALBERT BAN (HAARLEM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
9 MAART 1641
2662A

Vervolg op Bans brief van 3 maart 1641 (2660A).

Samenvatting: Ban beveelt een plaatsgenoot (Duyst van Voorhoudt) aan voor een politieke functie. Hij belooft Huygens een inhoudsopgave te laten zien van zijn komende boek over muziek.

Door Duyst van Voorhoudt op 11 maart 1641 aan Huygens overhandigd en — met eerdere brieven van Ban van 24 februari (2655) en 3 maart (2660A) — door Huygens op dezelfde dag beantwoord (2663).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x31cm, ab | d; apograaf).

Namen: Joost Duyst van Voorhoudt; Frederik Hendrik.

Glossarium: musica (muziek).

Transcriptie

Illustri ac nobilissimo viro

Domino Constantino Hugenio, Equiti, Domino in Zulicom, Suæ Celsitudini à Consiliis atque Secretis.

Hagam-Comitis.

Illustrissime ac nobilissime vir,

Quamquam convalescenti animus sit tibi serviendi, imò te invisendi, quod imbecillitas virium prohibet, in eum tamen scopum perpetuò contendo, ut votis tuis quantum potis satisfaciam.

Interea verò obvenit mihi occasio amico serviendi, quod sine tuâ gratiâ ac favore speciali fieri omnino nequit. Tres enim personæ ad officiam Prætoriæ dignitatis, jam sesquialtero mense vacantis, à Senatu nostro collatis suffragiis nominatæ, ac Suæ Celsitudini ad delectum habendum, oblatae sunt. Ex hoc numero unus, Jodocus Duijst van Voorhoudt, mihi et veteri necessitudine et amicorum commendatione percharus est, cui ego hanc provinciam, suffragante apud Suam Celsitudinem gratiæ tuæ favore, atque interprete commendatione omnimodâ, collatam summis animi votis exopto! Vir spectabilis est in Senatu nostro, benè literatus, quippe scholarum nostrarum vigilantissimus studiosissimusque aliquot annis rector, familiâ antiquâ et apud Batavos celebri oriundus, ingenuâ generosi pectoris honestate, ac gratissimâ vitæ consuetudine bonis omnibus charus, cui optimatum civiumque omnium benevolentiam singulariter favere videtur. Inter cætera verò est, quod me meosque specialiter attinet, nimirum ut hâc rerum tempestate atque | b | hoc statu, cum sæpius non omnes rempublicam agentes rectè sapiunt, et heteroclitorum capitum variæ opiniones atque inofficiosæ sententiæ tranquillitati et modestiæ nostræ procellas frequentiores minari videantur, ille discretione opportunior et civili necessitudine commodior atque benevolentiam officiosior, civibus suis bonum publicum amantibus patronus esse possit. Tu verò, nobilissime Hugeni, quantum favoris ac benevolentiam hâc in re amico præstiteris, tantum in Bannium tibi obsequentissimum, cum eo fœnore collatum experturus es, ut eundem tibi nunquam magis obstringere possis. Nec id solum est, verum etiam quod clienti tuo beneficium impenderis, id ipsum amico huic, gratissimâ mente prædito, non otiosè collocatum esse senties.

De musicâ verò, ut obiter aliquid insinuem, omnes nervos intendam, ut libros institutionum, prout coram condiximus, absolvam, quorum seriem, suffragantibus viribus, brevi tibi exhibere spero. Vale. Harlemi, VII Idus Martias MDCXLI.

¹Tuus servus
Jo. Albertus Bannius, 1641.

Vertaling

Aan de edele heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid.

Den Haag.

Edele heer,

Hoewel de herstellende van plan is u te dienen, ja zelfs op te zoeken, hetgeen de zwakte van de krachten belemmert, is dat toch steeds het doel waarnaar ik streef, om uw verlangens zoveel als mogelijk tevreden te stellen.

Ondertussen doet zich voor mij een gelegenheid voor om een vriend te helpen, wat zonder uw speciale genade en gunst in het geheel niet mogelijk is. Drie personen zijn door onze raad, nadat de stemmen zijn geteld, genomineerd voor het ambt van burgemeester, reeds anderhalve maand vacant, en zijn voorgedragen aan Zijne ²Hoogheid ter verkiezing. Onder dezen bevindt zich *Joost Duijst van Voorhout*, die mij vanwege oude banden en de aanbeveling van vrienden zeer dierbaar is, voor wie ik van harte hoop dat hij deze betrekking verwerft door de steun van de gunst van het krediet dat u bij Zijne Hoogheid bezit en door een algemene aanbeveling door uw tussenkomst. Hij is een gezien man in onze raad, belezen, sinds enige jaren de oplettende en ijverige rector van onze school, uit een oude beroemde Hollandse familie stammend, vanwege zijn ruimdenkendheid en vriendelijkheid bemind bij alle goede mensen, en hij lijkt de bijzondere genegenheid van alle bestuurders en burgers te genieten. Maar naast andere kwaliteiten is er één die mij speciaal aantrekt, namelijk dat hij, wat in dit tijdsgewricht waarin tamelijk vaak niet alle bestuurders beseffen dat de verschillende meningen en onschuldige standpunten in hun rust en matigheid worden bedreigd door regelmatige stormen, door zijn optreden, nauwe banden en welwillendheid een goede leidsman kan zijn voor de burgers die het algemeen nut nastreven. U echter, edele Huygens, zult, zoveel als u in deze zaak aan goedgunstigheid en welwillendheid zult hebben betoond, aantreffen in de u toegedane Ban, nog vermeerderd met de rente, zodat u diezelfde nooit nóg meer aan u kunt verplichten. En dat is niet het enige, want ook zult u, omdat u jegens uw dienaar een weldaad hebt betoond, bemerken dat diezelfde weldaad voor deze vriend, van een dankbare geest vervuld, niet nutteloos is gebruikt.

Wat betreft de muziek zal ik, om daarover tussendoor nog iets mee te delen, alle inspanning erop richten om de boeken over de grondslagen [van de muziek], waarover wij spraken, af te maken, waarvan ik hoop u binnenkort de inhoudsopgave, als mijn krachten mij steunen, te laten zien. Gegroet. Haarlem, 9 maart 1641.

Uw dienaar
Joan Albert Ban.

---

1. Kwalificatie en ondertekening autograaf.
2. Frederik Hendrik.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN JOAN ALBERT BAN [HAARLEM]
11 MAART 1641
2663

Antwoord op Bans brieven van 24 februari, 3 en 9 maart 1641 (2655, 2660A, 2662A).

Samenvatting: Huygens is verheugd over Bans herstel. Hij stuurt Ban Morels vertaling van Aristides Quintilianus, alsmede zijn eigen *Orgelgebruyck*, dit boek ondanks de in Bans ogen ketterse opvattingen. Hij zal zich inspinnen voor de man (Duyst van Voorhoudt) die Bans voorspraak geniet. Hij informeert naar de voortgang van Bans ‘*Institutiones musicæ*.’

Bijlagen: ‘De musicâ’ (Aristides/Morel); *Orgelgebruyck*.

Door Pieter Post naar Ban gebracht. Een antwoord van Ban is niet bekend. Huygens schreef opnieuw op 14 augustus 1641 (2817).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 302, fol. 370v: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 302, fol. 105rv: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgaven: Worp 3, nr. 2663, pp. 154-155: grotendeels (<Perculisti me ... magnum ingenium>).

— Waard 10, nr. 987, p. 537: fragment (<Mitto igitur ... praxi magnopere accedat>).

Namen: Aristides Quintilianus; Johannes Calvijn; David; Joost Duyst van Voorhoudt; Leonardus Marius; Marin Mersenne; Frédéric Morel; Pieter Post; Seneca; Godefridus Wendelinus.

Plaats: Rome.

Titels: ‘*Institutiones musicæ*’ (Ban).

Glossarium: musicus (muzikaal); organum (orgel); psalmus (psalm).

Transcriptie

Bannio.

Perculisti me et recreasti, vir amplissime, duplici nuncio, morbi et convalescentiæ, cujus cum oculato teste Postio, qui has tradet, ¹melior quotidie spes affulgeat. Audeo te de rebus musicis denuò compellare; quarum quamdiu mentionem ferre natura Bannii detrectat, nondum ad se rediisse statuendum est. Mitto igitur à Mersenno commendatos Aristidis libros ex versione Morelli, ni fallor, cujus hæc autographa feruntur. Poteris per otium illos inspicere et mihi remittere, quod, opinor, brevi facturus es. Neque enim de eorum numero sunt quibus quid vel theoriæ tuæ vel praxi magnopere accedat.

Addo item dissertatiunculæ meæ exemplar de organo. Si tanti est ut perlegas, occurrent passim quæ cum capitis discrimine Romæ scripserim. Verum ea tua est humanitas et candor, ut in sede nativâ patriæ libertatis disserentem feras pro τῆς συνειδήσεως instinctu. Neque hoc Marius improbet, si is est, quem prædicas. Quin, si visum erit, volupe quidem mihi sit et gratum utriusque vestrum de argumento et libello sententiam audire?

Quæ in 3 loca Psalmorum obiter ille commentatus est, specimina sunt sublimis ingenii, omnigenâ eruditione fulti. At me afficere solet et persuadere Sanctæ Scripturæ simplicissima quæque interpretatio. Talis in hæc loca Calvinus est. Crede me hoc sine partium studio asserere. Si verba videas, non possis non amplecti textuum primâ specie obscurorum expositionem planam, vero-simillimam et, quod caput est, minimè operosam. Nam Wendelini erudita somnia quid hic ferat? Multa mihi et vetus cum viro necessitudo est, neque nuper didici doctissimum esse. Sed quoties aut coram ipsum aut absentis epistolas vidi, occurrit Senecæ ²illud, ‘nullum sine veniâ placuisse magnum ingenium.’

---

1. KA XLV: <meliori>.

2. Seneca, *Epistolæ morales ad Lucilium*, 114, 12: ‘Nam illud semper factum est: *nullum sine veniâ placuit ingenium*.’

Garrio, ecce, quasi videam quod hâctenus spero tantum, nempe valentem, et quod ³soles omnium horarum si nondum es, brevi, ut sis, opto; atque, ut esse cures diligenter, pro imperio amicitiae jubeo. ⁴Vale. Hagæ-Comitis, 11 Martii MDCXLI.

Parabam hasce obserare, cum à rectore vestro traditæ sunt, quas in gratiam viri scripsisti. Favebo equidem quantum potè. At οἱ ἐξ ἐναντίας mirificè desudabunt, ne operam simul et totam olei amphoram perdisse dicantur.

Ubi ad te redieris, redi, quæso, ad ‘Institutio⁵nes musicæ’; quas etiam tuo damnare latere indica.

Vertaling

Aan Ban.

U hebt mij getroffen en weer opgericht, waarde heer, met uw dubbele boodschap van ziekte en herstel, waarvan de hoop op verbetering, volgens het ooggetuigeverslag van [de heer Pieter] Post, die deze brief brengt, dagelijks stralender moge worden. Ik waag het u opnieuw over muzikale zaken aan te spreken; zolang als de aard van Ban ervan afziet er melding van te maken, moet worden vastgesteld dat u nog niet tot uzelf bent gekomen. Daarom zend ik u de door [Marin] Mersenne aanbevolen boeken van Aristides [Quintilianus], in de versie van [Frédéric] Morel als ik mij niet vergis, waarvan dit de ⁶autografen schijnen te zijn. U kunt ze op uw gemak inzien en ze naar mij terugsturen, wat u, denk ik, wel gauw zult doen. Zij behoren immers niet tot die boeken waardoor in enige mate iets wordt toegevoegd aan uw theorie of praktijk.

Ik voeg een exemplaar van mijn ⁷boekje over het orgel toe. Als het u de moeite waard is het te lezen, zult u zien dat ik veel heb geschreven dat mij in Rome de doodstraf zou bezorgen. Maar zodanig is uw ruimdenkendheid en eerlijkheid dat u in de geboorteplaats van de vaderlandse vrijheid de schrijver verdraagt omdat hij handelde op de aansporing ^Lvan het geweten.^J En [Leonardus] Marius mag dit niet afkeuren als hij is zoals u mij voorhoudt. Waarom doet u mij niet een genoegen en laat u mij na lezing u beider mening over het onderwerp en het boekje weten?

Wat ⁸hij over drie passages in de psalmen in het voorbijgaan over het onderwerp ⁹zegt, zijn voorbeelden van een buitengewone scherpzinnigheid, geschraagd door een veelzijdige kennis. Maar mij pleegt alleen de eenvoudigste interpretatie van de Heilige Schrift te raken en te overtuigen, en dat is ¹⁰die van [Johannes] Calvijn betreffende deze passages. Geloof me dat ik dat zonder partijdigheid zeg. Als u Calvijns woorden ziet, kunt u niet anders dan de duidelijke en aannemelijke en, wat het belangrijkste is, minst ingewikkelde verklaring aannemen van passages die op het eerste gezicht duister zijn. Want wat ondersteunt hier de geleerde ¹¹dromen van [Godefridus] Wendelinus? Mijn band met deze man is oud en hecht, en allang heb ik ervaren dat hij zeer geleerd is. Maar steeds als ik hemzelf of, als hij er niet is, brieven van hem zie, denk ik aan het ¹²gezegde van Seneca dat ‘geen grote geest te waarden is zonder vergiffenis.’

---

3. KA XLV: <soleo amicos adhortari>.

4. KA XLV: Groet, plaats en datering aan het eind van het eerste postscriptum.

5. Vanaf hier is KA XLIV afgesloten.

6. Mersenne was al vele jaren in het bezit van de Griekse tekst van Aristides' werk en van een autograaf handschrift van een Latijnse vertaling door Frédéric Morel (zie Waard 1, pp. 70-71).

7. *Orgelgebruyck*.

8. Leonardus Marius.

9. Vermoedelijk een verwijzing naar Marius' brief aan Ban (februari 1641?), door de laatste aan Huygens gestuurd met zijn brief van 24 februari 1641 (2652).

10. Johannes Calvijn, *In librum psalmodum commentarium* (Genève 1564).

11. Vermoedelijk een verwijzing naar Wendelinus' brief aan Ban (februari 1641?), door de laatste aan Huygens gestuurd met zijn brief van 24 februari 1641 (2652).

12. Seneca, *Epistolæ morales ad Lucilium*, 114, 12: ‘Want zo is het altijd: *geen grote geest is te waarden zonder vergiffenis.*’

Welnu, ik ben aan het kwebbelen alsof ik zie wat ik tot nu toe slechts hoop, namelijk een gezond iemand, en ik wens dat u, als u het nog niet bent, binnenkort weer een man van ernst en luim kunt zijn. En vanuit onze vriendschap draag ik u op dat u ervoor zorgt dat dat snel gebeurt. Vaarwel. Den Haag, 11 maart 1641.

Ik wilde de brief net verzenden toen uw ¹³rector de ¹⁴uwe, waarin u hem aanbeveelt, overhandigde. Ik zal hem zoveel als ik kan ondersteunen. Maar ^{└zij van de tegenpartij┘} zullen zich zich nog behoorlijk inspannen om te voorkomen dat van hen gezegd kan worden dat ze zowel hun kruit als hun buit hebben verspeeld.

Wanneer u weer tot uzelf komt, vraag ik u terug te keren naar de ‘Institutiones musicæ’; geef aan wat hun van uw kant te wachten staat.

---

13. Joost Duyst van Voorhout.

14. Ban aan Huygens, 9 maart 1641 (2662A).

LODEWIJK DE DIEU (LEIDEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
11 MAART 1641
2664

Antwoord op Huygens' brief van 17 februari 1641 (**2641B**).

Samenvatting: De Dieu is het eens met de stellingname van Huygens in diens *Orgelgebruick*. Tevens prijst hij het taalgebruik.

Primaire bronnen: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Lat. Nouv. Acq. 1554, fol. 58: brief (enkelvel, 20x30cm, a | -; autograaf).

— *Responsa*, pp. 51-54: volledig.

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2664, p. 155: samenvatting.

Titel: *Orgelgebruick*.

Glossarium: cantus (gezing); organa (orgel).

Transcriptie

Nobilissime vir,

Quas ad me dare dignatus es literas, cum luculento munere literario, accepi. Nec passa est quid de novo isthoc argumento docta manus traderet sciendi cupiditas, ut non protinus sedulâ operis tui lectione animum explerem. De organorum in templis usu acturus, prudenter inter ecclesiasticum et profanum discernis. Hunc, etsi in sacro loco, quin et sacrorum tempore usurpatum, meritò damnas, quia finis non est sacer, à quo solo res adiaphoræ sacrantur. Illum, qui cultui | 52 | ornando, juvando, promovendo facit, multis magnisque argumentis commendas ac firmas, iisdem fermè quibus nos paucis ab hinc annis, postulante id nostro Magistratu, organorum usum in cantum sacrum admisimus. Nec est cur hâctenus facti pœniteat. Injicis alia quædam, tum liturgiam spectantia, tum conciones publicasque quæ sequuntur preces attinentia, quæ non injuriâ redarguis.

In stilo passim est δεινότης, est et ubi ὕψος se exerit, γνήσιον tamen et ἄνευ τύφου. Ubique puritas triumphat sermonis, sic ut lingua nostra habeat cur se et puriorem et cultiorem et locupletiozem à te factam gloriatur. Oblectavit etiam non parum, quod satis sterile per se, et parum splendidum argumentum | 53 | utilibus suavibusque, ex optimis Latinis Græcisque authoribus, tum γνῶμας, tum περιτοχαῖς, ita exornaveris, ut neque sordere illud, neque tædium obrepere lectori siveris. Eâ autem agis ubique, quod magnoperè laudo, humanitate et candore, ut si quis fortè aliter de hoc argumento sentiat, non nisi benignè de te possit judicare, et si quid cupiat regerere, debeat modestè, ni ἐπιθείας crimen incurrere amet, quod in neminem cadet, qui didicerit, ¹sapientiam quæ ἄνωθεν est, esse εἰρηνικήν, ²ἐπιεκῆ, εὐπειθῆ καὶ ἀδιάκριτον.

Gratias ago, vir maxime, quod rebus civilibus immersus Ecclesiæ etiam curâ tangeris, et de ceremoniis nostris statuis, quod ex usu futurum censeo. Ita laudi tibi sit hic tuus labor, ut nos te hoc | 54 | nomine amamus, Deumque precamur, ut te porrò Rebuspublicis civili et literariæ, sospitem diu atque incolumem conservet. Quod novet

Amplitudini Tuæ devotissimus
Lud. de Dieu.

Lugduni-Batavorum, 11 Martii ³1641.

---

1. Iacobus 3:17: 'Ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἀγνή ἐστίν, ἔπειτα εἰρηνική, ἐπιεκῆς, εὐπειθῆς, μεστή ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος, ἀνυπόκριτος.'

2. *Responsa*: <ἐπιεκῆ> ontbreekt.

3. *Responsa*: <anno MDCXLI>.

Vertaling

Edele heer,

Ik heb de ⁴brief die u mij hebt willen sturen met het voortreffelijke ⁵boekgeschenk ontvangen. En de begeerte om te weten wat uw geleerde hand over dit nieuwe onderwerp zou schrijven, is niet opgehouden voordat ik door de aangename lezing van uw werk de geest direct had bevredigd. Over het gebruik van het orgel in de kerk sprekende, maakt u een juist onderscheid tussen het kerkelijke en het wereldlijke gebruik. Het laatste veroordeelt u terecht, al gebeurt het op een heilige plaats en zelfs tijdens een geheiligd uur, omdat het doel niet gewijd is, terwijl alleen daardoor de neutrale zaken worden geheiligd. Het eerste, wat gebeurt om de dienst te versieren, te ondersteunen en krachtiger te maken, beveelt u aan en ondersteunt u met vele en goede argumenten, vanwege welke zelfde argumenten wij enkele jaren geleden in opdracht van de magistraat [hier] het orgelgebruik bij het kerkgezag hebben toegestaan. Tot nu toe is er geen reden om dat besluit te betreuren. U voert andere zaken aan, zowel de liturgie betreffende als de diensten en de openbare gebeden die daarop volgen, die u niet ten onrechte verwerpt.

Wat betreft de stijl is uw geschrift steeds [└]krachtig[┘], en waar er [└]verhevenheid[┘] is, is die [└]zuiver[┘] en [└]zonder inbeelding[┘]. Overal overtuigt de klaarheid van het betoog, zodat ook onze taal iets heeft waardoor deze zich erop kan beroemen in uw handen meer zuiverheid, afwerking en rijkdom te hebben verkregen. Het heeft ook niet weinig behaagd dat u door zowel juiste en goed geformuleerde [└]meningen[┘] als [└]citaten[┘] uit de beste Latijnse en Griekse auteurs aan te halen een onderwerp dat op zichzelf niet erg boeiend is en weinig verheven zo afwisselend heeft gemaakt dat u de lezer niet toestaat het onbelangrijk te vinden, noch dat bij de lezer de verveling toeslaat. U handelt (wat ik bijzonder prijs) met een zodanige ruimdenkendheid en eerlijkheid dat zelfs iemand die het in hoge mate met u oneens is, slechts een gunstig oordeel jegens u zal kunnen koesteren, en dat, als iemand zou willen reageren, hij dat netjes moet doen om niet in de fout [└]van de twist[┘] te vervallen, wat niemand wil die heeft geleerd dat de ⁶‘wijsheid, die [└]van boven[┘] komt, [└]vreedzaam, vriendelijk, gezeglijk en onpartijdig[┘] is.’

Ik dank u, edele heer, dat u, in burgerlijke zaken verwickeld, ook wordt geraakt door de zorg voor de kerk en uw mening hebt gegeven over onze ceremoniën, wat ik meen nuttig te zullen zijn. Zoals dit werk van uw hand u tot eer moge strekken, zo beminnen wij u erom en bidden God dat Hij u bij voortdurend behoude en beschermde in uw werk voor de burgerlijke en letterkundige gemeenschap. Dit wenst

uw toegewijde
Lodewijk de Dieu.

Leiden, 11 maart 1641.

---

4. Huygens aan De Dieu, 17 februari 1641 (2641B).

5. *Orgelgebruyck*.

6. Jacobus 3:17: ‘Maar de *wijsheid van boven* is vooreerst rein, vervolgens *vreedzaam, vriendelijk, gezeglijk*, vol van ontferming en goede vruchten, *onpartijdig* en ongeveinsd.’

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN JEAN-LOUIS CALANDRINI [GENÈVE]
12 MAART 1641
2665

Antwoord op Calandrini's brief van 22 april 1640 (Worp 3, nr. 2349, pp. 22-23).

Samenvatting: Huygens stuurt Calandrini enkele prenten van zijn huis, benevens de *Otiorum libri sex* en het *Orgelgebruyck*. Hij verzoekt Calandrini hem over het laatste werk niet alleen zijn mening te geven, maar ook te pogen de mening van de Geneefse theologen te weten te komen en die vervolgens mee te delen.

Bijlagen: prenten van Huygens' huis; *Orgelgebruyck*; *Otiorum libri VI* (Huygens 1625).

Aan Calandrini's zoon François te Amsterdam gezonden ter verdere verzending. Door Calandrini eind september 1641 ontvangen en beantwoord op 12 november 1641 (2907).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 43-45: afschrift (Constantijn Huygens jr.).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1890, p. 86 (n. 2): gedeelte (<Il y a un an ... qu'en Hollande.>).
— Worp 3, nr. 2665, p. 155: samenvatting.

Namen: François Calandrini; Alvise Contarini; Bonaventura en Abraham Elsevier; Frederik Hendrik; Amalia van Solms.

Plaatsen: Amsterdam; Parijs; Prinsentuin (Den Haag); Stadhouders tuin (Den Haag); Vijverberg (Den Haag).

Transcriptie

Copie.

¹Au Sieur Jean-Ludoviq Calandrini.

12 Mars 1641.

Monsieur,

Je m'acquitte d'une jà trop ancienne debte, mais qui a vielly dans l'attente de quelque bonne adresse, que je fay estat d'avoir rencontrée présentement, et de pouvoir faire passer ce paquet par les mains du Sieur ²Contarini, qu'il vous a pleu m'assigner à Paris.

Il y a 5 figures de diverse position de ma petite demeure, dont la situation n'est pas tout à fait dans l'endroit où vous l'imaginez, mais plus vers le midy, au coing d'une plaine entourée de deux rangs de ³tilleux, où de vostre temps estoit ce qu'on appelait ⁴*des Stadhouders*, ou *des Princen Thuyn*. J'auroy bien envie de vous minuter comme quoy j'occupe ceste habitation, et particulièrement comme les Muses y logent en splendeur et liberté, parmi une librairie de considération, mais cela est indigne de vostre loisir et attention. Je n'y adjousteray qu'une récrimination de l'offre de vostre belle maison que vous me faites aveq tant de civilité, pour quand mes enfants seront en aage de vous y aller servir et honorer, en vous priant au réciproque de faire estat qu'il ne sera jamais rien receu dans ces murailles aveq plus de contentement que vostre personne, Monsieur, ou ceux que vous ordonnerez de vous y représenter. Mais je me plains jusques à présent de Monsieur vostre fils, ne l'ayant veu que par esclair comme l'année passée il me rendit vostre lettre à Amsterdam. Je veux bien que voz ordres l'attachent à la vocation où vous le | 44 | destinez prudemment, mais cela ne doit pas l'empescher de faire par fois un tour à la cour, moins de venir sçavoir par espreuve, quel estat on fait chez moy de l'amitié de son digne père. Obligez-moy de luy en donner les impressions qu'il fault et de croire que je ne souffiray pas qu'il y perde ses peines, pour autant que s'y estend mon pouvoir.

---

1. Naam geadresseerde en datum door Huygens later bijgeschreven.

2. <Cantarini>.

3. <tilleux>.

4. Hier is door een veel latere hand het overbodige 'Jardin' voorgeplaatst.

En second lieu, Monsieur, ce paquet vous produira un volume des sottises de ma jeunesse, avant que je fusse à autrui. Il y a assez longtemps de leur édition, mais il y a plus entre icy et le Vijverbergh, duquel comme vous tesmoingnez encor vous souvenir. Il m'a semblé que ne rejetteriez les petits fruits de l'aage pas meuri de celuy dont vous avez souffert les bégayements quasi *ab ubere et incunabulis*. Quoy qu'il en soit, j'espère que la variété vous en assaisonnera le desgout, et enfin *charitas peccata teget*. Depuis ceste édition il s'est accumulé de bien meilleure matière pour un second volume entre mes mains, toutes occupées qu'elles sont pour la cour et l'estat, et des amiz qui prennent plaisir à se tromper aveq moy, me pressent il y a long temps de le donner au publiq, ⁵*sed vix ego credulus illis*. Et quand l'envie m'en prendroit, je ne voy pas où prendre le loisir de revoir tant de mauvais papier et de l'arranger pour la presse.

Cependant, il y a un an et plus que, par occasion d'un discours que j'eus aveq Leurs Altesses sur le | 45 | mauvais et scanduleux usage de noz orgues d'église, je comprins en peu de feuilles ce qui me sembloit venir en considération sur le subject. Et enfin, par cest hiver, les imprimeurs me l'ont arraché. En voyci un exemplaire pour une heure de passetemps. Si vous l'y employez, je vous demande en grace d'en exposer la substance à quelques-uns de voz grands théologiens, pour en sçavoir leurs sentiments. Les plus célèbres de nostre Académie et de noz Églises me tesmoignent tous les jours par de fort doctes lettres qu'ils sont des miens, sans exception, et qu'il convient de sanctifier les choses profanes et indifférentes dans l'Eglise par leur fin; qui, ne tendant point à ce qui est du devoir de la créature envers le Créateur, n'y sçauroit estre souffert sans offense. Vous me direz à loisir et en trois lignes, s'il vous plaist, si je sens plus le ⁶fagot à Genève qu'en Hollande.

Pardonnez à mes longues importuneitez, Monsieur, et les imputez à la pleine confiance que j'ay en vostre affection pour moy et mes petits efforts. Ce n'est que pour un coup, et n'en debvez craindre un aultre de longtemps. Je finis de honte de voir ceste page quasi pleine et n'ose plus que vous dire que je suis absolument et sans reserve,

Monsieur,

vostre [etc.].

À La Haye, le 12 de Mars, 1641.

Monsieur,

En fermant la présente, je me trouve esconduit du passage de celuy qui devoit avoir rendu ce paquet à Paris, et me resouls en suite de le recommander à Monsieur vostre fils selon l'autre article de voz adresses.

Vertaling

Aan de heer Jean-Louis Calandrini.

12 maart 1641.

Mijnheer,

Ik kwijt mij van een reeds te oude verplichting, maar deze is blijven rusten in afwachting van een goed adres, dat ik vertrouw nu gevonden te hebben, zodat ik nu het pakket kan overhandigen aan de heer [Alvise] Contarini, op wie u mij zo vriendelijk heeft willen wijzen als contactpersoon te Parijs.

Er zijn vijf tekeningen van mijn kleine woning, uit diverse gezichtshoeken, waarvan de ligging niet helemaal op de plaats is die u zich voorstelt, maar meer naar het zuiden, in de hoek van een gebied omgeven door twee rijen linden, waar in uw tijd zich de zogenaamde *Stadhouders-* of *Prinsentuin* bevond. Ik zou u

---

5. Vergilius, *Ecloge*, IX, 34: '... *sed non ego credulus illis*.'

6. <faget>.

graag in details mededelen hoe ik dit huis bewoon, en in het bijzonder hoe de muzen er verwijlen in pracht en vrijheid, te midden van een vrij aanzienlijke bibliotheek, maar dat zou uw beschikbare tijd en uw aandacht onwaardig zijn. Ik zou daarmee slechts afbreuk doen aan het aanbod van uw mooie woning, dat u mij met zoveel vriendelijkheid doet, voor de tijd dat mijn kinderen de leeftijd bereiken om u er te gaan dienen en te eren. Tezelfdertijd verzoek ik u van mijn kant ervan verzekerd te zijn dat er niemand met meer voldoening tussen deze muren ontvangen zal worden dan uw persoon, mijnheer, of degenen die u zult opdragen u te vertegenwoordigen. Maar ik beklaag mij tot op heden over mijnheer uw ⁷zoon, die mij slechts een bliksembezoek bracht toen hij mij vorig jaar in Amsterdam uw ⁸brief ⁹overhandigde. Ik zie gaarne dat uw opdrachten hem binden aan de loopbaan die u hem in uw wijsheid toedenkt, maar zulks moet hem niet beletten om van tijd tot tijd het hof te bezoeken, nog minder om proefondervindelijk te komen ervaren welke waarde men te mijnen huize hecht aan de vriendschap met zijn waarde vader. Doet u mij het genoegem hem daarvan de nodige indrukken te geven en te geloven dat ik niet zal toestaan dat hij vergeefse moeite doet, voorzover dat binnen mijn vermogen ligt.

In de tweede plaats, mijnheer, zal dit pakket u een ¹⁰boek opleveren met dwaasheden uit mijn jeugd, vóór ik ¹¹iemand diende. Het is al een oude uitgave, maar er is nog meer tijd verlopen tussen nu en de Vijverberg. Aangezien u zegt daaraan nog herinneringen te hebben, leek het mij dat u de kleine vruchten van de onrijpe leeftijd niet zoudt verwerpen van degene wiens gestamel u vrijwel ^Lvan de borst en de wieg af^L hebt moeten verdragen. Hoe dit ook zij, ik hoop dat de verscheidenheid de slechte smaak ervan zal verhullen; tenslotte bedekt de liefde de zonden. Sedert deze uitgave heb ik betere stof voor een tweede boek in handen, hoe druk ook die handen in de weer zijn voor het hof en de staat. Vrienden die er behagen in scheppen zich met betrekking tot mij te vergissen dringen er al lange tijd op aan dat ik het zal publiceren, ¹²^Lmaar ik hecht nauwelijks geloof aan hen.^L En zelfs als ik de lust ertoe zou hebben, zou ik niet weten waar ik de tijd vandaan moest halen om het gebrekkige manuscript te herzien en persklaar te maken.

Intussen is het alweer ruim een jaar geleden dat ik, naar aanleiding van een onderhoud met Hunne ¹³Hoogheden over het slechte en schandalige gebruik dat men maakt van onze kerkorgels, hetgeen mij over dit onderwerp in aanmerking leek te komen op enkele ¹⁴blaadjes heb samengevat. En tenslotte, gedurende deze winter, hebben de ¹⁵drukkers het mij ontfutseld. En ziehier een exemplaar voor een uurtje verpozing. Als u dat daarvoor gebruikt, wees dan zo vriendelijk de inhoud ervan uiteen te zetten aan enige van de grote theologen daar bij u, teneinde hun meningen te vernemen. De beroemdste lieden van onze universiteit en van onze kerken betuigen mij voortdurend in zeer geleerde brieven dat zij het, zonder uitzondering, met mij eens zijn en dat het aanbeveling verdient de wereldlijke en indifferente zaken in de kerk te heiligen door hun doel, welke zaken zolang ze niet leiden tot dat wat de schepselen aan de Schepper verschuldigd zijn, niet zouden kunnen worden geduld zonder aanstoot. Wilt u mij, als het u schikt, in drie zinnen alstublieft mededelen of ik in Genève meer van ketterij word verdacht dan in Holland?

Vergeeft u mij mijn aanhoudend gezeur, mijnheer, en schrijft u dat toe aan het volle vertrouwen dat ik heb in uw genegenheid jegens mij en mijn luttele strevingen. Het is slechts eenmalig en u hoeft voorlopig geen tweede keer te vrezen. Ik eindig met schaamte bij het zien van deze bijna volle bladzijde en durf nog slechts u te verzekeren dat ik absoluut en onvoorwaardelijk ben,

---

7. François Calandrini.

8. Calandrini aan Huygens, 16 april 1639 (Worp 2, nr. 2227, pp. 492-493), aanvankelijk door de Duinkerkers onderschept toen zij Calandrini's zoon François gevangen namen, maar later opnieuw geschreven met toegevoegd postscriptum van 11 september 1639.

9. Huygens was in 1640 alleen van 16-22 februari te Amsterdam, om welke reden het moet gaan om de in de voorgaande voetnoot genoemde brief. Deze gang van zaken wordt bevestigd door Huygens' brief aan Calandrini van 1 april 1640 (Worp 3, nr. 2336, pp. 18-19).

10. De *Otiorum libri sex* uit 1625, gepubliceerd vlak voor Huygens' indiensttreding bij Frederik Hendrik.

11. Frederik Hendrik.

12. Vergilius, *Eclogaë*, IX, 34: '... maar ik kan aan hen geen geloof hechten.'

13. Frederik Hendrik en Amalia van Solms.

14. *Orgelgebruyck*.

15. Bonaventura en Abraham Elsevier.

mijnheer,

uw [enz.]

Den Haag, 12 maart 1641.

Mijnheer, bij het sluiten van deze brief moet ik het stellen zonder de komst van ¹⁶degene die het pakket naar Parijs zou brengen. Ik heb vervolgens besloten het in de zorg van mijnheer uw ¹⁷zoon aan te bevelen, volgens het tweede punt van uw adressen.

---

16. Alvisè Contarini.

17. François Calandrini.

PIETER CORNELISZOOM HOOFT (AMSTERDAM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
12 MAART 1641
2666A

Reactie op de ontvangst van Huygens' *Orgelgebruyck*.

Samenvatting: Hooft dankt Huygens voor diens *Orgelgebruyck* en voor diens epigrammen. Hij stuurt Huygens een gedicht op Alva's duim.

Bijlage: 'Op den duim van 't metalen beeldt des Hartoghen van Alva' (Hooft 1641; gedicht).

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Datering: Worp (4, p. 160, n. 2) veronderstelde dat de onderhavige brief zou zijn geschreven *na* Huygens' gedicht op Alva's duim, dat op 16 maart 1641 is gedateerd ('In pollicem statuæ Ducis Albani. Ad Hoofdium'; Gedichten 3, p. 158), en gaf daarom de datum 22 maart 1641. De brief geeft daar bij beter lezen echter geen aanleiding toe: Hooft schrijft slechts dat hij Barlaeus' gedicht over hetzelfde onderwerp heeft gelezen. We handhaven daarom de datum aan die onder het ontwerp aangegeven en die is gevolgd in de verdere primaire bronnen en ook reeds in de editie van Tricht (3, p. 339).

Primaire bronnen: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. II C 11, p. 951: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA CLXXIa, omslag b, nr. 135: afschrift van ontwerp voor *Werken*.

— *Werken* (Hooft/Hooft 1671), Brieven, nr. 178, pp. 150-151: volledig, met het bijgesloten gedicht.

— *Brieven* (Hooft/Huydecoper 1738), nr. 661, pp. 495-496: volledig, met het bijgesloten gedicht.

Vroegere uitgaven: Vloten 4, nr. 786, p. 13: volledig.

— Worp 3, nr. 2676, pp. 159-160: volledig.

— Tricht 3, nr. 1065, pp. 339-440: volledig.

Namen; Fernando Álvarez de Toledo (hertog van Alva); Caspar Barlaeus; Cleopatra; Daniël Mostart; Joachim van Wickevoort.

Titels; *Orgelgebruyck*; 'Varia supellex' (Huygens; gedichten).

Glossarium; orghelspel (orgelspel).

Transcriptie

Aen den Ridder Huigens, Heer van Zuilichem.

Mijn' Heere,

Ik dank U. Ed. Gestrengheyt hooghlijck voor 't lof van 't stichtelijck orghelspel, en voor den dank, dien ik van den Heere Mostart en d'andre tot leverloon ontfangen heb; desgelijx voor 't gehoor der geestighe quikken, gezonden van U. Ed. Gestrengheyt aen den Heere Barlaeus. Uwer Ed. Gestrengheyt gedenkt misschien der veirsen, gedicht van Zijn' E. over een' wijle, op den metaelen duim des Hartoghen van Alva, welk overschot, als een steen uit 's lands lenden geloost, bij mij bewaert wort, ende dat zij U. Ed. Gestrengheys ooren niet ten volle gevielen. Mij nu peinzende aen Cleopatra, ende hoe zij, ervaeren in veelerlei taelen, zich met elke beholp, naer dat zij elken haeren zin daerin aerdighst zaght uit te drukken, is een' lust aengekoomen om te proeven oft men ook eenighe wijze van praet der onze op 't speelen met dezen vinger konde passen, die ons eertijds zoo veel quaedt spels gemaekt heeft. Oft dit kindt, dat ik U. Ed. Gestrengheyt in deze luijeren t'huis breng, opwieghens oft weghwerpens waerdigh zij, bid ik U. Ed. Gestrengheyt te oordeelen, ende altijd het beste van d'onderdaenigheit haer toegewijdt,

Mijn' Heere,

van U. Ed. Gestrengheys verplichten, ootmoedighsten dienaer
P. C. Hooft.

T⁷ Amsterdam, den 12^{en} in Lentemaent des jaers 1641.

Vertaling

Aan de ridder Huygens, heer van Zuilichem.

Mijnheer,

Ik dank u zeer voor uw ¹pleidooi voor het stichtelijk orgelspel en voor de dank die ik van de heer [Daniël] Mostart en de ²ander als loon voor de ³aanlevering ontving, alsook voor het horen van de geestige ⁴epigrammen, die u aan de heer [Caspar] Barlæus had gezonden. U herinnert zich misschien het ⁵vers nog wel, dat ⁶hij een tijdje geleden maakte over de metalen duim van de hertog van Alva, welk overschot, uit het land verwijderd als een niersteen uit het lichaam, bij mij wordt bewaard - en dat dit [gedicht] u niet ten volle beviel. Terwijl ik nu dacht aan Cleopatra, die vele talen kende, en ze allemaal gebruikte, wanneer zij in een daarvan goed kon uitdrukken wat ze wilde, kreeg ik zin om te proberen, of men onze eigen taal ook gebruiken kon voor het spel met deze vinger, die ons voorheen zoveel narigheid heeft bezorgd. Of dit ⁷kind dat ik bij u in luiers aflever, opgevoed of weggegooid moet worden, dat te beoordelen vraag ik u, zoals ik u ook vraag het beste te denken van de onderdanigheid jegens u, van,

mijnheer,

uw ootmoedige en verplichte dienaar
Pieter Corneliszoon Hooft.

Amsterdam, 22 maart 1641.

---

1. *Orgelgebruyck*.

2. Joachim van Wickevoort?

3. Heeft Hooft exemplaren doorgestuurd aan Mostart en 'de ander', wellicht Wickenburg?

4. Huygens, 'Varia supellex,' 11 januari - 20 februari 1641 (Gedichten 3, pp. 143-155).

5. Barlæus' vers over de duim van Alva schijnt verloren te zijn gegaan. Het werd althans niet gepubliceerd in zijn *Poemata*.

6. Barlæus.

7. Hooft, 'Op den duim van 't metalen beeldt des Hartoghen van Alva,' 2 maart 1641 (Stoett I 1899, p. 320).

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN JOHAN VAN BEVERWYCK [DORDRECHT]
15 MAART 1641
2667

Samenvatting: Huygens stuurt Van Beverwyck zijn *Orgelgebruyck* om hem zijn mening erover te laten geven.

Bijlage: *Orgelgebruyck*.

Door Van Beverwyck beantwoord op 14 mei 1641 (2708).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 303, fol. 371r: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 303, fol. 105v-106r: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave : Worp 3, nr. 2667, p. 156: samenvatting.

Naam: Bonaventura Elsevier.

Transcriptie

¹Beverovicio.

²15 Martii 1641.

Subjicio censuræ tuæ, Beverovici amplissime, dissertatiunculam ante annum occupatissimo mihi scriptam, nunc publici juris factam, bono publico, sed, ne mentiar, etiam privato typographi, qui schedas mihi meas extorsit. Incipiunt adire me rescripta virorum cum ab Ecclesiâ tum ab Academiâ celeberrimorum, de quibus nemo est hæctenus qui non plenè adstipuletur. Si accedis, gaudebo largius; si adversaris, quæso te ut liberè hoc facias et sine ³scrupulo vel umbrâ. Ut ab initio præfatus sum, veritatem investigo, atque à viâ devius reduci patiar à quâcumque manu, nedum amicissimâ, quam nunc imploro. Vale, vir magne, et quidquid de libello sentias, patere ut sit autor

perpetuò tuus,
C.H.

Vertaling

Aan Beverwyck.

15 maart 1641.

Ik onderwerp, waarde Beverwyck, aan uw oordeel een ⁴geschrift, een jaar geleden door mij in een drukke tijd geschreven en nu in het licht gegeven, tot nut van het algemeen, maar ook, als ik mij niet vergis, tot nut van iemand in het bijzonder, namelijk de ⁵drukker, die mij de kopij heeft ontrukkt. Ik krijg nu de antwoorden binnen van beroemde mannen, zowel uit de kerkelijke als de academische wereld, waaronder tot nu toe niemand is die het niet volledig met mij eens is. Als u zich daarbij schaart, zal mij dat zeer verheugen. Als u het er niet mee eens bent, vraag ik u dat vrijuit te doen, zonder voorbehoud en terughoudendheid. Zoals ik aan het ⁶begin [van mijn geschrift] heb gezegd, ben ik op zoek naar de waarheid, en wil ik graag, wanneer afgedwaald van

---

1. KA XLV: <J. Beverovicio>.

2. KA XLV: datering onderaan.

3. KA XLV: <scrupuli>.

4. *Orgelgebruyck*.

5. Bonaventura Elsevier.

6. Toespeling op het Latijnse citaat naar Cicero op p. 7 van het *Orgelgebruyck*.

de rechte weg, worden teruggeleid door wiens hand dan ook, maar vooral door de vriendenhand die ik nu aanspreek. Gegroet, waarde heer, en sta toe dat, wat u ook van dit boekje vindt, de schrijver is

voor altijd uw
Constantijn Huygens.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN [CASPAR BARLÆUS (AMSTERDAM)]
18 MAART 1641
2671

Antwoord op een verloren gegane brief van Barlæus van begin maart.

Samenvatting: Huygens meldt Barlæus dat bijna alle geleerden, zowel die met een kerkelijke als die met academische achtergrond, het met hem eens zijn inzake het gebruik van het orgel. Hij vraagt Barlæus te achterhalen waarom Vossius nog niet gereageerd heeft.

Bijlage: ‘In I.C. orationem inauguralem et de ratione interpungendi libros XX’ (Huygens; gedicht 1641).

De brief kruiste Barlæus’ brief van 18 maart (Worp 3, nr. 2673, p. 158). Barlæus reageerde nog op de onderhavige brief op 20 mei 1641 (Worp 3, nr. 2713, p. 171).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 304, fol. 372r: ontwerp (autograaf).

— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Pap. 2: brief (dubbelvel, 20x31cm, a | -; autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 304, fol. 106rv: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgaven: Vloten 4, pp. 396-398: volledig.

— Worp 3, nr. 2671, p. 158: onvolledig (< De colligendâ messe ... aliquando libeat insanire >), rest samengevat.

Namen: Frederik Hendrik; Pieter Corneliszoon Hooft; Gerardus Vossius; Fernando Álvarez de Toledo (hertog van Alva).

Titels: *Orgelgebruyck*; ‘Metereologica’ (Huygens 1636; gedichten); ‘In pollicem statuæ Ducis Albani’ (Huygens 1641; gedicht); ‘Op den duim van’t metaelen beeldt des Hartoghen van Alva’ (Hooft 1641; gedicht).

Glossarium: organum (orgel).

Transcriptie

¹Non respondisti ad interrogata, mi Barlæe. Expectavi te in deliberativo, tu in demonstrativo obhæsisti. Censorem petii, ut olim, et laudator esse voluisti. Unâ certè fideiâ parietem dealbasti, at sub tectorio passim atrum aut sordidum. Iterum nunc rogo: censor esto, ac, delectu habito Epigrammatum meorum, pro imperio designa, quæ bona, quæ mediocria ducas, quæ mala plura. Amplissimo Hoofdio, qui in pollicem Albani vernaculè lusit et lepidè, misi hodie ejusdem argumenti quid, non linguæ. Accedit hoc, quod vides, INCERTI. Nihil est omnium quod sine veniâ placeat. Ego tamen veniam non peto, neque ²ipse INCERTUS. Severus et verus esto. Quam laudari volupe est merenti, tam salubre damnari. Utcumque ceciderit, feries impavidum.

De organo verissimè auguratus es, ut vatem decet. Corripi ferunt sanctæ animæ, non corrigi. Hâctenus quidem doctis frequentibusque rescriptis plenissimè adstipulantur ab Ecclesiâ et Academiâ celeberrimus quisque. Sed hoc virtutem est videre, et intabescere relictâ, quanquam inter Hagienses est nonnullus qui se paratum profitetur, aut simulat, audire me, et mihi. Ipsi viderint: ego functus sum officio non mali civis.

De colligendâ messe nugarum mearum, quod mones, ut vænum dentur: vix quidquam tanti est. Nec facile video unde suppetat otium lustrandis mille chartulis, et in ordinem redigendis. Metereologica tamen, et quod meorum porrò benè descripti penes te latet, non ingratum erit remitti, si forte Deus otia faxit, et hanc alteram insaniam aliquando libeat insanire. Vale, vir amicissime, et me ama, contra ³quam à Collegâ Vossio spondere mihi audeam, qui ad organum hactenus silentio solus omnium respondet. Inquire, quæso, et me doce, num quid offensæ cohibeat manum viri summi ⁴et amici, ut putabam, integerrimi. Hagæ-Comitis, XIIX Martii MDCXLI.

---

1. KA XLIV met naam geadresserde en datum: <Barlæo. 18 Martii 1641.>

2. KA XLV: <ipsa>.

3. KA XLV: <quem>.

4. Niet zichtbaar in XLIV; ontbreekt in XLV.

⁵Tuus
C. Huygens.

Vertaling

U hebt niet geantwoord op wat ik heb gevraagd, mijn Barlaeus. Ik verwachtte dat u in de weloverwogen wijs zou reageren, maar u hebt dat in de aantoonende wijs gedaan. Ik heb gevraagd of u een beoordelaar wilde zijn, zoals eertijds, maar u hebt verkozen een lofprijzer te zijn. U hebt zeker met één pot een wand witgepleisterd, maar onder het dak was het overal donker en vuil. Daarom vraag ik nu opnieuw of u een beoordelaar wilt zijn, en of u, nadat u uw keuze uit mijn epigrammen hebt gemaakt, bindend wil aangeven welke u goed, welke u middelmatig en welke vele u slecht vindt. Aan de edele [heer Pieter Corneliszoon] Hooft, die een geestig ⁶gedicht over de duim van Alva in onze eigen taal heeft gemaakt, heb ik vandaag ⁷iets ⁸gezonden over hetzelfde onderwerp, maar niet in dezelfde taal. Daar komt ⁹dit bij, wat u ziet, door een ongenoemde. Er is geen enkele van alle die goed gevonden wordt zonder een zekere mate van vergiffenis. Toch vraag ik geen vergiffenis, noch zelfs de ongenoemde. Wees dus streng en waarachtig. Zo aangenaam als het is terecht te worden geprezen, zo heilzaam is het te worden berispt. Wat er ook uitkomt, u zult de onverschrokkenen treffen.

Wat betreft het orgel hebt u juiste voorspellingen gedaan, zoals het een ziener betaamt. De vrome zielen verdragen het gevangen te worden genomen, niet te worden verbeterd. Tot nu toe stemmen alle beroemdheden uit kerk en academie volledig [met mij] in, met vele en geleerde brieven. Maar hier kan men deugdzaamheid zien, en wegwijnen als die [deugdzaamheid] ontbreekt, hoewel er onder de Hagenaars menigeen is die zich bekwaam acht, of doet alsof, om mij aan te horen en te verhoren. Ze zullen het zelf wel hebben gezien: ik ben iemand in dienst van een niet onbelangrijk ¹⁰persoon.

Wat betreft het bijeenbrengen van de oogst van mijn beuzelarijen, waar u op aandringt, om ze te gelde te maken: er is nauwelijks iets wat die moeite waard is. Ik zie niet gemakkelijk dat er tijd zou zijn om die duizenden bladzijden door te zien en op orde te brengen. Het zal echter worden gewaardeerd wanneer de ¹¹'Metereologica' en datgene van wat zich verder van mijn gedichten in goed afschrift bij u bevindt, weer wordt teruggezonden, als God u de tijd zal geven en u eens van deze tweede aanval van zwaarmoedigheid geneest. Gegroet, waarde vriend, en denk aan mij, anders dan ik durf te zeggen met betrekking tot uw collega [Gerardus] Vossius, die als enige van allen tot nu toe het orgel met stilte heeft beantwoord. Ik vraag u voor mij na te gaan en mij te laten weten of iets van aanstoot de hand van deze wijze man en, naar ik dacht, een goede vriend tegenhoudt. Den Haag, 18 maart 1641.

Uw
Constantijn Huygens.

---

5. KA XLV: ondertekening ontbreekt.

6. Hooft, 'Op den duim van 't metalen beeldt des Hartoghen van Alva,' 2 maart 1641 (Stoett I 18**, p. 320).

7. 'In pollicem statuæ ducis Albani,' 16 maart 1641 (Gedichten 3, p. 158).

8. Een brief van Huygens aan Hooft van 18 maart 1641 is niet bekend.

9. 'In I.C. orationem inaugurablem et de ratione interpungendi libros XX,' 14 maart 1641 (Gedichten 3, p. 157).

10. Frederik Hendrik.

11. 'Meteorologica peripatetica,' 6 september - 23 oktober 1636 (Gedichten 3, pp. 15-26), aan Barlaeus opgedragen om hem van zijn depressies te genezen. Zie ook de andere gedichten van Huygens voor Barlaeus van 24 oktober 1636 (Gedichten 3, p. 15) en van 15 november 1636 (Gedichten 3, pp. 26-27).

GISBERTUS VOETIUS (UTRECHT)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
8/[18] MAART 1641
2671A

Antwoord op Huygens' brief van 8 maart 1641 (2661).

Samenvatting: Voetius dankt Huygens voor de twee exemplaren van diens *Orgelgebruyck*, waarvan hij er een aan Anna Maria van Schurman heeft gegeven. Door andere bezigheden is hij er nog niet aan toegekomen een antwoord te formuleren; bovendien zou hij dat dan veel uitgebreider willen doen. Hij zendt Huygens een portret van Schurman, door haarzelf gegraveerd.

Bijlagen: portret van Anna Maria van Schurman (Anna Maria van Schurman; gravure); Op het vertrek van Schotanus uit Utrecht (Anna Maria van Schurman; gedicht).

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Datering: Voetius dateerde de onderhavige brief 8 maart 1641, maar aangezien dit het antwoord op Huygens' brief van 8 maart is, moet Voetius' datum als Oude Stijl (= 18 maart Nieuwe Stijl) worden opgevat. In de *Responsa* heeft Huygens deze brief op 8 maart geplaatst. Worp plaatst de brief op 8 maart 1641, ondanks zijn suggestie om de datum als Oude Stijl te lezen.

Primaire bronnen: Den Haag, Coll. Hoeffft (olim, tot 1825, zie *Catalogue Sotheby 1825*, nr. 216, p. 52): brief.

— *Responsa*, pp. 48-49: volledig.

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2670, p. 157: volledig.

Namen: Bernardus Schotanus; Anna Maria van Schurman.

Titel: *Catechisatie over de catechismus der Remonstranten* (Voetius 1641); *Orgelgebruyck*.

Glossarium: organa (orgel).

Transcriptie

Nobilissime et amplissime Domine,

Dissertationis tuæ de usu et abusu organorum duo exemplaria accepi, quorum alterum nobilissimæ heroinæ nostræ Schurmannæ tradidi. Agit ipsa gratias pro munere literario; ago et ego, quas possum maximas. Judicium meum voluissem nunc quidem perscribere, nisi impedirent aliæ quædam meditationes, quarum editio nunc urgetur, et accuratori diatribæ aliquando publicandæ totum hoc, quidquid est, reservarem.

Schurmannæ nostræ eicona, quem ipsa pinxit et | 49 | sculpsit, si forte nondum videris, hic exhibeo, atque unâ versiculos, quibus nuper abiturienti hinc eximio Juris Consulto Domino Schotano remoram injicere conata est, sed frustrâ.

Deum precor, te spiritu suo gubernet, ut raro atque admirando exemplo veræ sapientiæ et pietatis studia loco ac sæculo tam importuno pro viribus porrò ornare ac promovere pergas. Ultrajecti, VIII Eidus Martias MDCXLI.

Nobilitati et Amplitudini Tuæ observatissimus
Gisbertus Voetius.

Vertaling

Waarde en edele heer,

De twee exemplaren van uw ¹verhandeling over het gebruik en het misbruik van het orgel heb ik ontvangen, waarvan ik er een aan onze gewaardeerde [Anna Maria van] Schurman heb doorgegeven. Zij zegt u dank voor

---

1. *Orgelgebruyck*.

het boekgeschenk; ik ook, zoveel als ik kan. Ik had mijn oordeel nu wel willen neerschrijven, als niet andere² beschouwingen, waarvan de uitgave nabij is, dat hadden verhinderd, en als ik dit niet in zijn geheel, wat het ook is, wilde bewaren voor een meer doordachte verhandeling, om die eens te publiceren.

Ik stuur u hierbij een³ afbeelding van onze [Anna Maria van] Schurman die zij zelf tekende en graveerde, voor het geval u die nog niet heeft gezien, met enkele verzen waarmee zij tevergeefs probeerde het vertrek van de voortreffelijke rechtsgeleerde de heer [Bernardus] Schotanus uit te stellen.

Ik bid God dat Hij met Zijn geest u moge leiden, zodat u doorgaat met door uw zeldzaam en bewonderenswaardig voorbeeld de studie van de ware wijsheid en vroomheid, zelfs nu tijd en plaats daarvoor zo weinig gelegenheid bieden, naar beste vermogen te verrijken en vooruit te brengen. Utrecht, 8[/18] maart 1641.

Uw dienstwillige
Gisbertus Voetius.

---

2. Wellicht Voetius' *Catechisatie over de catechismus der Remonstranten* (Utrecht 1641).

3. Het is de gravure met randschrift 'ANNA MARIA A SCHVRMAN AN. ÆTAT XXXIII MDCXL' die naast de titelpagina van *Opuscula Hebræa, Græca, Latina et Gallica, prosaica et metrica* (Leiden 1648) is opgenomen.

GASPAR FERNANDES DUARTE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
24 MAART 1641
2677

Samenvatting: Duarte attendeert Huygens op het feit dat hij een bijzonder fraai juweel ter aankoop door Frederik Hendrik ter beschikking heeft. Hij zal zijn best doen voor de verkoop van Huygens' huis, de Lantaarnhof.

Huygens' antwoord van 8 april 1641 is verloren gegaan. Duarte schreef opnieuw op 21 april 1641 (2692).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 22x32cm, a | d; apograaf: Gaspar Duarte jr.?).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 3, pp. CLXXXV-CLXXXVI: volledig.

— Worp 3, nr. 2677, p. 160: volledig.

Namen: Joannes Buycx; Diego Duarte; Frederik Hendrik; Arnout Lundi; Joachim van Wickevoort.

Plaatsen: Lantaarnhof (buiten Antwerpen); Londen.

Transcriptie

¹À Monsieur

Monsieur Constantin Huygens, Chevallier, Seigneur de Suylichem, et Secrétaire de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Haye.

---

²Monsieur,

Après vous avoir baisé très-humblement les mains, servira la présente pour vous dire d'avoir communiqué à Monsieur votre cousin Jean Buyckx, comme un mien amis, le Sieur Arnout Lundi, m'avoit demandé pour un joiau d'importance, de valeur de huictante mil florins, de la part de Son Altesse le Prince d'Orange. Ajant délivré audit Sieur Lundi un plomb et patron d'un riche joiau il i a 15 jours, pour faire voir audit Son Altesse par voie d'un gentilhomme, amis dudit Lundi, nommé Monsieur Jachim Ficqufort, duquel jusques à présent n'avons ancor eu aucqu'une response. Et aussi Monsieur votre cousin m'a conseillé que seroit fort à propos de vous donner advis de cesi, afin qu'il vous plaise d'avertir à Son Altesse de ne se résoudre d'achepter quelque pièce de samblable valeur jusques autant qu'il aie veu cest-ici, laquele est en Londres en pouvoir de mon fils, qu'en tel cas je lui ordonnerai de la porter lui-mesme par-dela. Les Seigneurs Abbasadeurs d'Hollande l'ont veu à Londres et ausi donné avis à Son Altesse à cause du grand contentement qu'ils ont pris de voire une telle pièce. Car les quatre diamants joints ensemble font une parade d'un seul diamant de la valeur d'un million de florins. Et come j'espère qu'en ceste affaire me serés favorable contre ceux qui portent envie en des semblables occasions, que je cognois, c'è pourquoi, Monsieur, je vous suplie de vostre faveur, come j'espère avec un mot de responce si tost qu'il soit possible. Je vous demeurerai obligé de recongnoitre ceste grande courtesie.

Monsieur votre cousin me donne ancor quelque espérance pour la confirmation de ma sauvegarde, que j'estimerois, afin de pouvoir aller quelquefois au cha[m]pt à vostre maison avec l' amis que la désire d'achepter, lequel à achepté avant-hier une grande maison ici la ville pour 42 mille florins, où il doit ancor fabriquer quelque chose, m'ayant souvante fois dict qu'il achepteroit tout deux, cele-ici à la ville et la vostre au champs,

---

1. Adres autograaf.
2. Aanhef autograaf.

ce que je vous assure de faire en vostre endroit le mieux que je pourai et lui prisera la grande valeur que cela couteroit à fabriquer.

Finirai la présente, demeurant,

³Monsieur,

vostre très-humble serviteur,
G.F. Duarte.

Anvers, ce 24e de Mars 1641.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, en secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Na u nederig de hand te hebben gekust, dient deze brief om u te laten weten dat ik aan mijnheer uw neef, Joannes Buycx heb meegedeeld dat een vriend van mij, de heer Arnout Lundi, mij heeft benaderd om een aanzienlijk juweel [te leveren], ter waarde van *f* 80,000, in opdracht van Zijne Hoogheid de ⁴prins van Oranje. Twee weken geleden heb ik een loden model van een juweel afgeleverd aan genoemde heer Lundi, om te laten zien aan genoemde Hoogheid, door tussenkomst van een heer, een vriend van genoemde Lundi, namelijk de heer Joachim van Wickevoort, van wie ik tot nu toe geen antwoord heb ontvangen. En ook heeft mijnheer uw neef mij aangeraden dat het goed zou zijn om u hiervan op de hoogte te stellen, opdat u Zijne Hoogheid waarschuwt dat hij de beslissing om een stuk van dergelijke waarde aan te kopen uitstelt totdat hij dit [stuk zelf] heeft gezien, dat nu te Londen is in handen van mijn ⁵zoon; in dat geval zal ik hem opdragen de steen zelf ⁶daarheen te brengen. De heren ambassadeurs van Holland hebben de steen in Londen gezien en hebben Zijne Hoogheid eveneens op de hoogte gesteld van hun tevredenheid dat zij een dergelijk stuk hebben mogen zien. Want de vier diamanten samen vormen een aanblik van één enkele diamant ter waarde van één miljoen gulden. En omdat ik erop vertrouw dat u mij in deze zaak gunstig gezind bent, tegen degenen die afgunstig zijn op dergelijke kansen, die ik ken, vraag ik u, mijnheer, deze gunst, zoals ik [ook] hoop op een woordje ten antwoord, zo snel als mogelijk is. Ik zal u altijd verplicht blijven voor deze hulp.

Mijnheer uw neef geeft mij nog hoop wat betreft de bevestiging van mijn vrijgeleide, wat ik op prijs zou stellen, omdat ik dan eens naar uw ⁷huis buiten de stad zou kunnen gaan met de vriend die het wil kopen, die eergisteren hier in de stad een groot huis heeft gekocht voor 42000 Vlaamse ponden, waar hij nog wat aan moet veranderen, terwijl hij mij reeds vaak heeft gezegd dat hij ze allebei zou kopen, dit huis in de stad en het uwe op het land, in welk opzicht ik u verzeker dat ik voor u mijn uiterste best zal doen en hem de hoge kosten zal voorhouden die erin gelegen zouden zijn om zoiets [nieuw] te bouwen.

Ik beëindig deze brief, terwijl ik blijf,

mijnheer,

---

3. Herhaling aanhef, qualificatie, ondertekening en plaats/datumaanduiding autograaf.

4. Frederik Hendrik.

5. Diego Duarte.

6. Den Haag.

7. De Lantaarnhof.

uw nederige dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 24 maart 1641.

ALBERT JOACHIMI (LONDEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
25 MAART 1641
2679

Antwoord op Huygens' verloren gegane brief van eind februari ter begeleiding van de zending van zijn *Orgelgebruyck*.

Samenvatting: Joachimi dankt Huygens voor het zenden van diens *Orgelgebruyck*.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: *Responsa*, p. 55: volledig.

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2679, p. 161: samenvatting.

Naam: Maarten Snouckaert van Schauburg.

Titel: *Orgelgebruyck*.

Glossarium: musique (muziek); orgues (orgel).

Transcriptie

Monsieur,

[...]

Le Sieur de Doornstad m'a delivré à son retour vostre discours sur l'usage des orgues ès temples et au service divin. Je vous en remercie très-affectueusement. Vos raisons pourront persuader à quelqu'amendement des abus, lesquels se commettent chez nous, en cest endroit, et la musique se trouvera relevée et remise au degré d'honneur qu'elle mérite, estant de grande efficace à esmouvoir et racoiser les affections.

Vous avez veu ès lettres

vostre très-humble et très-affectionné serviteur
Alb. Joachimi.

À Londres, le 25 de Mars 1641.

Vertaling

Mijnheer,

[...]

De ¹heer van Dornstatt, heeft bij zijn terugkeer mij uw ²betoog over het gebruik van het orgel in de kerk en tijdens de godsdienstoefening overhandigd. Ik dank u er zeer hartelijk voor. Uw redeneringen zullen kunnen leiden tot het afnemen van de misbruiken, waarvan er bij ons, in dit opzicht, sprake is, en de muziek zal kunnen worden verheven en teruggebracht tot de waardering die zij verdient, aangezien zij zeer doeltreffend is waar het erom gaat het gemoed te bewegen en te verzachten.

Deze brief ontving u van

uw nederige en toegewijde dienaar,
Albert Joachimi.

Londen, 25 maart 1641.

---

1. Maarten Snouckaert van Schauburg.
2. *Orgelgebruyck*.

ABRAHAMUS HEYDANUS (LEIDEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
2 APRIL 1641
2681

Antwoord op Huygens' brief van 15 februari 1641 (2641A).

Samenvatting: Heydanus bedankt Huygens voor de toezending van diens *Orgelgebruyck*. Hij deelt Huygens' opvattingen volkomen en zendt hem een onlangs verschenen eigen polemisch geschrift.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Bijlage: *Proeve en wederlegginghe des Remonstrantschen catechismi* (Heydanus 1641).

Primaire bronnen: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22953, nr. 33, fol. 75: brief (enkelvel, 20x30cm, a | -; autograaf).

— *Responsa*, pp. 56-59: volledig.

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2681, p. 161: samenvatting.

Titel: *Orgelgebruyck*.

Glossarium: cantus (gezag); harmonia (harmonie); organum (orgel).

Transcriptie

Nobilissime et amplissime Domine,

Dici non potest, quantâ cum voluptate evolverim elegantissimum tuum de usu et abusu organi libellum, nobilem ingenii tui partum, in quo videre licet, quid decoris ignobili subjecto addere possit artifex manus, cum qui à subjecto sperari non potuit, ab ingenio tuo cultus accesserit, ut verè materiam superet opus. Planè voluisti vincere, ita omnem pertinaciæ rimam occlusisti, ut qui dissentire imposterum velit, solo dissensu, non iudicio, quod omnibus extorsisti, à te di- | 57 | -stare comperiatur. Me quod attinet, ita semper statui, atque ita ¹zelotis nostris persuasum volui, aut nullum esse usum organi, aut illum demum esse legitimum, qui cum cantu vivo ita sociatur, ut illi et ducis et comitis officium præstet, atque illum animet, inflammet et dirigat. Præclara sunt, nec plebejarum animarum epulæ, quæ de harmoniæ vi, efficaciâ et raptu aspersisti. Ego hunc laboris tui fructum auguror, ut minutis et obstreperis istis ingeniis obsequium et silentium imperaveris, et tibi restituti organi usus laus omnis in solidum debeatur. Ut, ubicunque locorum illud organi et cantus conjugium admittetur, tu istius beneficii et decori autor jure merito celebreris. Aut enim | 58 | valdè fallor, aut multorum animis scrupulum qui eos hactenus dementarat, exemisti, atque ut sapere audeant, viam prævististi.

Quando verò tam humaniter mecum egisti, ut etiam operis tui arbitrum tuleris, ausus fui, invitatus tuo exemplo, etiam fœtum meum, quem his diebus pro causa Dei contra ejus hostes in lucem edidi, Amplitudini Tuæ dijudicandum offerre, quo non vulgaria istius sectæ mysteria, et in omnia deteriora prolapsus, uti quidem mihi videtur, Ecclesiæ bono detexi. Qui enim inter maxima ornamenta tua, id præcipuè honori ducas, ut pro Ecclesiæ filio agnoscaris, non dedignaberis, credo, iis quæ in matris communis defensionem meditati sumus, pauculas | 59 | horas subscicivas impendere. Quæ si et accurato tuo iudicio probari intelligam, uti certè ex animo exopto, non tam meâ, ²quam Ecclesiæ causâ, non est quod me positæ in eo operæ pœnitere debeat. Vale, vir nobilissime et amplissime.

Amplitudini Tuæ ex animo devotus
Abrahamus Heydanus.

Lugduni-Batavorum, postridie Calendas Apriles MDCXLI.

---

1. *Responsa*: <aliter sentientibus> in plaats van <zelotis nostris>.

2. Londen: <quæ>.

Vertaling

Edele heer,

Het kan niet in woorden worden uitgedrukt met hoeveel genoeg ik uw ³boekje over het gebruik en het misbruik van het orgel heb gelezen, dit edele produkt van uw geest, waarin men kan zien hoeveel verfijning een meesterhand kan toevoegen aan een eenvoudig onderwerp, aangezien door uw vernuft een sierlijkheid die van het onderwerp niet kan worden verwacht eraan is toegevoegd zodat werkelijk het werk het gegeven overtreft. U hebt duidelijk willen overtuigen, ja, u heeft elke opening naar verzet zodanig afgesloten dat hij die later met u van mening wil verschillen, slechts in een opvatting tegenover u zal blijken te staan en niet in een oordeel, dat u aan iedereen hebt onttrokken. Wat mij aangaat: ik heb het altijd zó gesteld en ik heb altijd ⁴onze ijveraars zó willen overtuigen dat óf het orgel helemaal niet wordt gebruikt, óf het gebruik pas is gewettigd wanneer het zó samengaat met de menselijke zang dat het tegelijkertijd de rol van aanvoerder en begeleider vervult en de zang verlevendigt, inspireert en leidt. Belangrijke zaken zijn het, en niet oppervlakkigheden van banale geesten, die u over de kracht, de doeltreffendheid en de bekoring van de harmonie naar voren hebt gebracht. Ik voorspel dat de vrucht van uw werk zal zijn dat u die kleine geesten zult overstemmen en bij hen volgzzaamheid en stilte zult afdwingen, en dat alle lof voor het weer gebruikte orgel u volledig toekomt. Zodat overal waar het samengaan van het orgel en het gezang weer wordt toegestaan, u terecht als aanstichter van die weldaad en schoonheid zult worden gevierd. Óf ik moet mij zeer vergissen, óf u hebt bij velen het gewetensbezwaar waardoor zij waren bevangen, weggenomen en u bent de weg voorgedaan dat ze dat durven te weten.

Aangezien u echter zo vriendelijk bent geweest mij als beoordelaar van uw werk te verdragen, heb ik het aangedurfd, aangemoedigd door uw voorbeeld, ook een ⁵maaksel van mij, dat ik een dezer dagen ter verdediging van de zaak Gods tegen Zijn vijanden in het licht heb gegeven, aan u ter beoordeling voor te leggen, waarin ik de ongewone mysteriën van die ⁶sekte en het afglijden naar het verwerpelijke, zoals het mij voorkomt, voor het nut van de kerk heb uiteengezet. U, tot wiens goede eigenschappen met name behoort dat u zich gedraagt als een zoon van de kerk, zult er, denk ik, geen bezwaar tegen hebben enkele verloren uurtjes te besteden aan datgene wat als verdediging van onze gemeenschappelijke moeder naar voren is gebracht. Als ik verneem dat u dat met uw nauwgezet oordeel goedkeurt, wat ik zeker van harte wens, niet zozeer voor mijn zaak als voor die van de kerk, is er geen reden het te berouwen dat ik mijn werk aan uw oordeel heb onderworpen. Gegroet, edele heer.

Geheel en al uw toegewijde
Abraham Heydanus.

Leiden, 2 april 1641.

---

3. *Orgelgebruyck*.

4. *Responsa*: <andersdenkenden> in plaats van <onze ijveraars>.

5. Abraham Heydanus, *Proeve en wederlegginghe des Remonstrantschen catechismi* (Leiden 1641).

6. De remonstranten.

ABRAHAMUS HEYDANUS (LEIDEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
2 APRIL 1641
2681

Antwoord op Huygens' brief van 15 februari 1641 (2641A).

Samenvatting: Heydanus bedankt Huygens voor de toezending van diens *Orgelgebruyck*. Hij deelt Huygens' opvattingen volkomen en zendt hem een onlangs verschenen eigen polemisch geschrift.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Bijlage: *Proeve en wederlegginghe des Remonstrantschen catechismi* (Heydanus 1641).

Primaire bronnen: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22953, nr. 33, fol. 75: brief (enkelvel, 20x30cm, a | -; autograaf).

— *Responsa*, pp. 56-59: volledig.

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2681, p. 161: samenvatting.

Titel: *Orgelgebruyck*.

Glossarium: cantus (gezag); harmonia (harmonie); organum (orgel).

Transcriptie

Nobilissime et amplissime Domine,

Dici non potest, quantâ cum voluptate evolverim elegantissimum tuum de usu et abusu organi libellum, nobilem ingenii tui partum, in quo videre licet, quid decoris ignobili subjecto addere possit artifex manus, cum qui à subjecto sperari non potuit, ab ingenio tuo cultus accesserit, ut verè materiam superet opus. Planè voluisti vincere, ita omnem pertinaciæ rimam occlusisti, ut qui dissentire imposterum velit, solo dissensu, non iudicio, quod omnibus extorsisti, à te di- | 57 | -stare comperiatur. Me quod attinet, ita semper statui, atque ita ¹zelotis nostris persuasum volui, aut nullum esse usum organi, aut illum demum esse legitimum, qui cum cantu vivo ita sociatur, ut illi et ducis et comitis officium præstet, atque illum animet, inflammet et dirigat. Præclara sunt, nec plebejarum animarum epulæ, quæ de harmoniæ vi, efficaciâ et raptu aspersisti. Ego hunc laboris tui fructum auguror, ut minutis et obstreperis istis ingeniis obsequium et silentium imperaveris, et tibi restituti organi usus laus omnis in solidum debeatur. Ut, ubicunque locorum illud organi et cantus conjugium admittetur, tu istius beneficii et decori autor jure merito celebreris. Aut enim | 58 | valdè fallor, aut multorum animis scrupulum qui eos hactenus dementarat, exemisti, atque ut sapere audeant, viam prævististi.

Quando verò tam humaniter mecum egisti, ut etiam operis tui arbitrum tuleris, ausus fui, invitatus tuo exemplo, etiam fœtum meum, quem his diebus pro causa Dei contra ejus hostes in lucem edidi, Amplitudini Tuæ dijudicandum offerre, quo non vulgaria istius sectæ mysteria, et in omnia deteriora prolapsus, uti quidem mihi videtur, Ecclesiæ bono detexi. Qui enim inter maxima ornamenta tua, id præcipuè honori ducas, ut pro Ecclesiæ filio agnoscaris, non dedignaberis, credo, iis quæ in matris communis defensionem meditati sumus, pauculas | 59 | horas subscicivas impendere. Quæ si et accurato tuo iudicio probari intelligam, uti certè ex animo exopto, non tam meâ, ²quam Ecclesiæ causâ, non est quod me positæ in eo operæ pœnitere debeat. Vale, vir nobilissime et amplissime.

Amplitudini Tuæ ex animo devotus
Abrahamus Heydanus.

Lugduni-Batavorum, postridie Calendas Apriles MDCXLI.

---

1. *Responsa*: <aliter sentientibus> in plaats van <zelotis nostris>.
2. Londen: <quæ>.

Vertaling

Edele heer,

Het kan niet in woorden worden uitgedrukt met hoeveel genoegen ik uw ³boekje over het gebruik en het misbruik van het orgel heb gelezen, dit edele produkt van uw geest, waarin men kan zien hoeveel verfijning een meesterhand kan toevoegen aan een eenvoudig onderwerp, aangezien door uw vernuft een sierlijkheid die van het onderwerp niet kan worden verwacht eraan is toegevoegd zodat werkelijk het werk het gegeven overtreft. U hebt duidelijk willen overtuigen, ja, u heeft elke opening naar verzet zodanig afgesloten dat hij die later met u van mening wil verschillen, slechts in een opvatting tegenover u zal blijken te staan en niet in een oordeel, dat u aan iedereen hebt onttrokken. Wat mij aangaat: ik heb het altijd zó gesteld en ik heb altijd ⁴onze ijveraars zó willen overtuigen dat óf het orgel helemaal niet wordt gebruikt, óf het gebruik pas is gewettigd wanneer het zó samengaat met de menselijke zang dat het tegelijkertijd de rol van aanvoerder en begeleider vervult en de zang verlevendigt, inspireert en leidt. Belangrijke zaken zijn het, en niet oppervlakkigheden van banale geesten, die u over de kracht, de doeltreffendheid en de bekoring van de harmonie naar voren hebt gebracht. Ik voorspel dat de vrucht van uw werk zal zijn dat u die kleine geesten zult overstemmen en bij hen volgzzaamheid en stilte zult afdwingen, en dat alle lof voor het weer gebruikte orgel u volledig toekomt. Zodat overal waar het samengaan van het orgel en het gezang weer wordt toegestaan, u terecht als aanstichter van die weldaad en schoonheid zult worden gevierd. Óf ik moet mij zeer vergissen, óf u hebt bij velen het gewetensbezwaar waardoor zij waren bevangen, weggenomen en u bent de weg voorgedaan dat ze dat durven te weten.

Aangezien u echter zo vriendelijk bent geweest mij als beoordelaar van uw werk te verdragen, heb ik het aangedurfd, aangemoedigd door uw voorbeeld, ook een ⁵maaksel van mij, dat ik een dezer dagen ter verdediging van de zaak Gods tegen Zijn vijanden in het licht heb gegeven, aan u ter beoordeling voor te leggen, waarin ik de ongewone mysteriën van die ⁶sekte en het afglijden naar het verwerpelijke, zoals het mij voorkomt, voor het nut van de kerk heb uiteengezet. U, tot wiens goede eigenschappen met name behoort dat u zich gedraagt als een zoon van de kerk, zult er, denk ik, geen bezwaar tegen hebben enkele verloren uurtjes te besteden aan datgene wat als verdediging van onze gemeenschappelijke moeder naar voren is gebracht. Als ik verneem dat u dat met uw nauwgezet oordeel goedkeurt, wat ik zeker van harte wens, niet zozeer voor mijn zaak als voor die van de kerk, is er geen reden het te berouwen dat ik mijn werk aan uw oordeel heb onderworpen. Gegroet, edele heer.

Geheel en al uw toegewijde
Abraham Heydanus.

Leiden, 2 april 1641.

---

3. *Orgelgebruyck*.

4. *Responsa*: <andersdenkenden> in plaats van <onze ijveraars>.

5. Abraham Heydanus, *Proeve en wederlegginghe des Remonstrantschen catechismi* (Leiden 1641).

6. De remonstranten.

DIEGO DUARTE [DEN HAAG]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
7 APRIL 1641
2686

Samenvatting: Diego (Jacques) Duarte heeft gehoord dat zijn vader Huygens over zekere aangelegenheden heeft geschreven en wil graag zo spoedig mogelijk met Huygens in contact komen.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 23x32cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 4, pp. CLXXXVI-CLXXXVII: volledig.

— Worp 3, nr. 2686, pp. 162-163: samenvatting.

Naam: Gaspar Duarte.

Plaatsen; Antwerpen; Engeland; Londen; De Zwaan (herberg; Den Haag).

Transcriptie

Aen Menheere

Menheere Hugens,

tot sijnen huuse.

Menheere,

Also alhier vandage, comende van London, wt Englant gearriveert ben ende voor dese verstaen hebbe door mynen vader, Sieur Gaspar Duarte van Antwerpen, hij UE. over sekere affaire geschreven hadde, so is myn vrindelyck versoeck mij de eere gelieft te doen, te laeten weten door mijnen dinar, wanneer het UE. morgen best sal gelegen wesen om hem te mogen comen salueren, ende myne saeken te comuniceren. Vergeeft my dese vermetenthey, want en ware het niet door de fatigatie van de reyse, en soude niet gemanqueert hebben UE. selfs vandage mynen dinst gepresenteert te hebben, hem affirmerende dat ick ben,

Menheere,

UE. ootmoedigen dinar
Jacques Duarte.

7 Aprilis 1641, van myn Logis de Swane.

Vertaling

Aan de heer Huygens,

thuis.

Mijnheer,

Omdat ik vandaag, komende van Londen, uit Engeland hier ben aangekomen en ik van mijn vader, de heer Gaspar Duarte uit Antwerpen, heb begrepen dat hij u over een bepaalde zaak had ¹geschreven, wil ik u beleefd

---

1. Zie de brief van Gaspar Duarte aan Huygens, 24 maart 1641 (2677).

vragen mij via mijn dienaar te laten weten wanneer het u morgen schikt dat ik u kom ²begroeten en mijn zaak kom bespreken. Vergeef mij deze vermetelheid, want als ik niet zo vermoeid was van de reis, dan zou ik niet hebben verzuimd u nog vandaag mijn diensten aan te bieden, onder de verzekering dat ik ben,

mijnheer,

uw ootmoedige dienaar,
Jacques Duarte.

7 april 1641, herberg 'De Zwaan.'

---

2. Het door Duarte aangevraagde bezoek heeft kennelijk inderdaad de volgende dag, 8 april 1641, plaatsgevonden, omdat dit de datum is van een brief van Huygens aan Gaspar Duarte te Antwerpen (zie Duarte's antwoord van 21 april 1641 [2694]). Huygens had in zijn brief aangekondigd het juweel de volgende dag (9 april dus) aan Frederik Hendrik te laten zien.

LA MARTINAYE (LONDEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
2/12 APRIL 1641
2690A

Samenvatting: La Martinaye bemiddelt voor een niet nader genoemde kennis [Lanier?] van Huygens. Deze wil graag enkele topografische prenten via Huygens ontvangen, en belooft Huygens in ruil daarvoor de eerste twee coupletten van zijn mooiste stukken op te sturen.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 16x22cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2696, pp. 165-166: volledig. Worp geeft in de transcriptie abusievelijk (en contradictoir) 22 april als Oude-Stijl-datering en plaatst de brief ook op 22 april in de nummervolgorde.

Naam: Nicholas Lanier.

Plaatsen: Amsterdam; Brugge; Gent; Keulen; Lissabon; Oostenrijk; Parijs; Rome; Sevilla; Venetië; Wenen.

Glossarium: couplet (strofe); pièce (compositie).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zulcum, Conseil et Secrétaire de Son Altesse Monseigneur le Prince d'Orange,

à La Haye.

Monsieur,

J'ay esté prié de l'un de vos plus affectionnez serviteurs, qui travaille à vous envoyer par moy ce que vous chérissez le plus, de vous supplier luy envoyer par les premiers les villes icy-comprises, savoir Rome, Venise, Sivile, Lisbonne, Paris, Vienne en Austriche, Colongne, Gandt et Bruges, le tout enluminé ainsy qu'ils ce vendent à Amsterdam, pour entourer le haut de sa chambre, et il ce donnera l'honneur de vous en remercier par moy et de vous envoie le premier et second couplet de ses plus belles et meilleurs pièces-là, où il travaille depuis dix jours. Je vous supplie aussy de donner ordre à celuy que vous chargerez de ce que dessus, de me dire le prix, et m'adresser le tout à celle fin que tout ce fasse par ordre. Je ne le vous nomme point puisque vous en avéz cognoissance. Il suffit qu'il m'a fort recommandé de vous assurer de son très humble service, et qu'il vous demeure comme je fais,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
De la Martinaye.

À Londres, ce 12me Apvril 1641, 2^d Stile d'icy.

Il faut mettre le tout en une quesse où ils ce pourront rouller aisement. Il vous demande mille pardons, s'il abuse de vostre crédit.

Vertaling

Aan de [heer Constantijn Huygens], heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid mijnheer de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

¹Een van uw meest toegewijde dienaars, die zich inspant om via mij aan u te zenden wat u het liefste wilt hebben, heeft mij verzocht u te vragen bij de eerste gelegenheid [afbeeldingen van] de volgende steden te sturen: Rome, Venetië, Sevilla, Lissabon, Parijs, Wenen in Oostenrijk, Keulen, Gent en Brugge, alles verlucht zoals ze worden verkocht in Amsterdam, om de wanden van zijn kamer mee te versieren. Hij zal u weer via mij bedanken en u het eerste en tweede couplet zenden van zijn mooiste en beste stukken, waaraan hij sinds tien dagen werkt. Ik verzoek u tevens om aan degene die u met het bovenstaande zult belasten, op te dragen mij de prijs te noemen en alles aan mij op te sturen, zodat alles in in goede orde kan worden afgehandeld. Ik noem hem niet bij name, omdat u ervan afweet. Het volstaat dat hij mij heeft opgedragen u van zijn nederige dienst te verzekeren, en dat hij blijft, net als ik,

mijnheer,

uw nederige dienaar
De la Martinaye.

Londen, 2/12 april 1641.

Alles moet in een doos worden gestopt, waarin het gemakkelijk kan worden opgerold. Hij vraagt u duizendmaal vergiffenis, wanneer hij zijn krediet bij u misbruikt.

---

1. Wellicht Nicholas Lanier, een vermoeden dat is gebaseerd op het gegeven dat Lanier in kunst was geïnteresseerd, liederen componeerde, met Huygens bekend was, en te Londen woonde.

DIEGO DUARTE [DEN BRIEL?]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
MEDIO APRIL 1641
2691

Samenvatting: Duarte informeert bij Huygens of Frederik Hendrik belangstelling heeft voor een ring met een edelsteen.

Datering: De brief draagt plaats noch datum, maar lijkt geschreven te zijn tijdens Diego Duartes verblijf in de Republiek, vlak na zijn brief van 7 april 1641 (**2686**). Medio april lijkt daarom een geschikte datering.

Primaire bron: Leiden, Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 16x21cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 5, p. CLXXXVII: volledig.

— Worp 3, nr. 2691, p. 164: volledig.

Naam: Frederik Hendrik.

Transcriptie

Aen Menheere

Menheere Van Suylekom, Secretaris van Sijn Hoogheijt.

Menheere,

Also den wint noch gans contrarie is, hebbe myne voyagie een weynich gearresteert. Alleenelijck om te weten oft Syne Hoocheijt inclinatie heeft tot den rinck. Het is een raer steen, weeght ontrent 9 cart oft 8,5, naer mynen best onthouden. So hem Sijn Hoogheijt aenstaet tot 11000 guldens, hebbende daer nooit voor x laet geweest, maer wel meerder voor gerefuseert, en versoeke maer sijn geliefsten van ja oft neen. Versekere UE. den steen meer weert te wesen, ende doen dit alleenelijck, wt begeerte van te vercoopen ende Sijn Hoocheijt te dienen. UE. gelieft my sijn gevoelen hiervan te laeten weten, ende my geschiet voordere courtoisie, blyvende,

Menheere,

UE. seer oytmoedig dinar
Jacques Duarte.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, secretaris van Zijne Hoogheid.

Mijnheer,

Omdat er nog steeds tegenwind is, heb ik mijn reis wat uitgesteld; [ik schrijf] alleen om te weten of Zijne ¹Hoogheid belangstelling heeft voor de ²ring. Deze heeft een bijzondere steen die 9 of 8,5 karaat weegt, naar mijn beste weten. Als Zijne Hoogheid de ring wil hebben voor *f* 11,000 (terwijl de ring nooit voor [*f*]10[,000] is verkocht, maar wel voor meer níet verkocht), vraag ik alleen of het ja of nee zal zijn. Ik verzeker u dat de

---

1. Frederik Hendrik.

2. Beschrijving en prijs lijken erop te wijzen dat het hier *niet* gaat om de set van vier diamanten waarover in eerdere brieven van de Duartes sprake is.

steen eigenlijk meer waard is en dat ik dit alleen doe om de steen te verkopen en Zijne Hoogheid te dienen. U moet mij uw gedachten daarover laten weten, en ik zal u verder blijven dienen als,

mijnheer,

uw ootmoedige dienaar,
Diego Duarte.

GASPAR DUARTE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
21 APRIL 1641
2694

Antwoord op een brief van Huygens van 8 april 1641 (verloren).

Samenvatting: Duarte bedankt voor zijn vrijgeleide. Hij dringt aan op aanschaf door Frederik Hendrik van het juweel dat zijn zoon Diego Duarte in Den Haag heeft getoond. Hij stuurt Huygens enkele werken voor twee sopranen, als aanvulling op eerdere stukken voor één sopraan. Eerstgenoemde stukken worden door zijn dochters gezongen. Duarte belooft zich in te zullen zetten voor de verkoop van Huygens' huis [de Lantaarnhof net buiten Antwerpen].

Bijlage: drie Italiaanse liederen met twee bovenstemmen.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 23x32cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 6, pp. CLXXXVII-CLXXXVIII: volledig.

— Worp 3, nr. 2694, p. 165: onvolledig (<Je vous demeure ... vostre cousin>), rest samengevat.

Namen: Jean Buycx; Diego Duarte; Gaspar Duarte jr.; Francisca Duarte; Leonora Duarte; Frederik Hendrik; Karel I; Alonso de Lopes; Robert Bertie Willoughby.

Plaats: Lantaarnhof (Antwerpen).

Glossarium: chanter (zingen); dessus (melodie); musique (muziek); pièce (compositie).

Transcriptie

Monsieur,

En responce de l'agréable vostre du 8e courant, je vous en remercie très-humblement de m'avoir obtenu par vostre faveur la confirmation de ma sauvegarde antécédente sous Deuren, avecq laquelle je me gouverneray selon vostre desir, afin que persone ne vous importune pour de semblable.

Je vous demeure ausi grandement obligé pour vostre bonne affection qu'avés temoigné par delà à mon fils Jaques Duarte, pour lendemain montrer à Son Altesse ce bel joiâu dont ici-devant vous avois fait mention. E combien j'ei entendu que Monsieur Alonse de Lope par son industrie avoit desjà vendu à Son Altesse quatre pièces diférentes, néanmòins j'espère que vostre particulier faveur aura ausi le pouvoir de quelque effect, principalement en une pièce si extraordinairement rare, dont vous demureray particulièrement obligé à le reconnoistre, combien que jusques au présent je vois peu d'aparence, n'ayant fait un offre raisonnable de beaucoup moins de ce qu'il me couste. Ce pourquoi me desplaist de ne pouvoir servir à Son Altesse, estant assuré que Sa Majesté d'Ingel terre auroit eu plus de contentement en ceste pièce qu'en tout le reste des autres joiâux, pour ce qu'il avoit desjà fait demander par Melord Chamberlin à mon fils plus jeusne si son frère estoit arivé en temps, car Sa Magesté mesme nous a offert une fois £ 6500 *sterling*, é ne pensera jamais que Son Altesse l'aura eu pour moins.

Touchant les deux pièces de musique que ci-devant vous ai envoieé, ne sont qu'à un dessus seulement. Je vous envoie ici trois autres à deux dessus en Itallien que mes deux filles chantent.

Quant à la vente de vostre maison, je meneray l'affaire avecq industrie et réputation le mieux qu'il me sera possible. Nous irons promener le premier beau jour que fera avecq Monsieur Buyckx vostre cousin.

Finissant je vous baise très-humblement les mains, demeurant,

Monsieur,

vostre très-humble et affectionné serviteur
G.F. Duarte.

En Anvers, ce 21 de Avril 1641.

Vertaling

Mijnheer,

In antwoord op uw vriendelijke brief van de 8ste van deze maand, dank ik u nederig dat ik door uw goede gunsten een bevestiging van mijn vrijgeleide heb gekregen, eerder afgegeven voor Deurne. Ik zal er zo mee omgaan als u mij hebt verzocht, opdat niemand anders u met dergelijke verzoeken lastig zal gaan vallen.

Eveneens ben ik u verplicht om de goedgunstigheid die u in uw woonplaats jegens mijn zoon Diego Duarte heeft getoond, door de volgende dag Zijne ¹Hoogheid dat fraaie juweel te tonen waarover ik u reeds had gesproken. En hoewel ik heb gehoord dat de heer Alonso de Lope door zijn ijver Zijne Hoogheid reeds vier verschillende sieraden heeft verkocht, hoop ik niettemin dat uw speciale voorspraak toch bij machte zal zijn enige invloed te hebben, zeker waar het gaat om een zo bijzonder sieraad, met de erkenning waarvan u mij zeer zou verplichten. Echter, tot nu toe heb ik daar ²weinig van gemerkt, terwijl het gedane aanbod veel lager is dan de kostprijs. Dit bevalt mij hierom zo weinig, omdat ik Zijne Hoogheid dan niet ermee van dienst kan zijn, terwijl men mij heeft verzekerd dat de ³koning van Engeland met dit juweel veel tevredener geweest zou zijn dan met alle andere sieraden. Immers, hij had reeds via de ⁴opperkamerheer aan mijn jongere ⁵zoon laten vragen of zijn ⁶broer op tijd was aangekomen, en hij was toen bereid er ⁷6500 pond sterling voor te betalen, en hij zal niet kunnen geloven dat Zijne Hoogheid het voor minder zal krijgen.

De twee muziekstukken die ik u hiervoor heb toegestuurd, zijn slechts met een enkele bovenstem. Ik zend u met deze brief drie andere met twee bovenstemmen op Italiaanse tekst, die door mijn twee dochters ⁸worden gezongen.

Wat de verkoop van uw ⁹huis aangaat, ik zal me voor deze zaak met de grootst mogelijke ijver en met gebruikmaking van mijn invloed inzetten. Op de eerstvolgende mooie dag zullen wij met uw neef, de heer [Jean] Buyckx, een wandelingetje gaan maken.

Tenslotte kus ik u nederig de hand, en blijf,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Gaspar (Fernandes) Duarte.

Antwerpen, 21 april 1641.

---

1. Frederik Hendrik.

2. Duarte wist niet dat de dag tevoren, 20 april, de koop al was gesloten. De Knuyt schreef op 20 april uit Den Briel aan Huygens (Worp 3, nr. 2693, p. 164) dat er over de aankoop van het juweel werd onderhandeld door enerzijds hemzelf, graaf Hendrik van Nassau en Lodewijk van Nassau Beverweerd, en anderzijds Diego Duarte. Uiteindelijk vond de transactie voor f48000 plaats. Omdat Diego Duarte in de onderhavige brief schrijft dat zijn reis vanwege tegenwind was uitgesteld, veronderstel ik dat hij reeds te Den Briel aanwezig was. De brief van De Knuyt werd kennelijk onmiddellijk per koerier naar Den Haag gebracht, want nog dezelfde dag schreef Huygens aan Gaspar Duarte in Antwerpen (verloren; zie Duarte aan Huygens, 27 april 1641 [2698]).

3. Karel I.

4. Robert Bertie Willoughby.

5. Gaspar Duarte jr.

6. Diego Duarte.

7. Omgerekend f 65000 (£ 1 = f 10).

8. Vermoedelijk Leonora en Francisca Duarte; deze twee worden althans het meest in muzikaal verband genoemd.

9. De Lantaarnhof.

GASPAR DUARTE (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
27 APRIL 1641
2698

Vervolg op een brief van Duarte van 25 april 1641 (verloren). Antwoord op een brief van Huygens van 20 april 1641 (verloren).

Samenvatting: Duarte zegt te zullen berusten in de gang van zaken rond de aankoop van het juweel. In een postscriptum vermeldt hij het madrigaal “Onghor desta la ray”.

Beantwoord door Huygens op 6 mei 1641 (verloren; zie Duarte aan Huygens, 9 mei 1641 [2703]).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 23x32cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 7, p. CLXXXIX: hoofdtekst volledig, postscriptum ontbreekt. — Worp 3, nr. 2698, p. 166: samenvatting.

Namen: Frederik Hendrik; Gijsbert Tholinx.

Plaats: Amsterdam.

Titel: *Onghor desta la ray* (madrigaal).

Glossarium: couplet (couplet); madrigal (madrigaal).

Transcriptie

Monsieur,

La présente servira pour confirmer ma dernière du 25e courant, en response de la vostre du 20e, come le tout je me soubmetois en vostre discrétion touchant la différence sur la vente de mon joiau, é come j'avois donné ordre à Monsieur Gisberto Thollinx à Amsterdam pour recevoir l'argent ché vous, ou d'envoier quelch'un de sa part, espérant qu'en les ocasions à venir en matière de joiaux serei previligé par vostre faveur vers Son Altesse, s'il vous plaist. É soiés assureé qu'il sera toujours fidèlement servi que de quelq'un qui se soit, come j'é desjà faict à paroistre. Je ne lesseray pas de reconnoitre la paine qu'avés pris pour l'amour de moy, demeurant à jamais,

Monsieur,

vostre très humble et affectioné serviteur
G.F. Duarte.

Anvers, ce 27e d'Avril 1641.

Les paroles du madrigal sont *Onghor desta la ray*; il n'i a point de second couplet.

Vertaling

Mijnheer,

Deze brief zal dienen om mijn vorige, van de 25ste van deze maand, te bevestigen, als antwoord op uw brief van de 20ste, namelijk dat ik mij geheel onderwierp aan uw oordeel betreffende het verschil bij de verkoop van mijn juweel, en dat ik opdracht had gegeven aan de heer Gijsbert Tholinx te Amsterdam om het geld bij u in ontvangst te nemen, dan wel iemand namens hem te sturen, in de hoop dat ik bij toekomstige gelegenheden betrekking hebbende op juwelen weer het voorrecht van uw gunst jegens Zijne ¹Hoogheid mag hebben, alstublieft. En weest u verzekerd dat hij altijd door mij zo trouw gediend zal worden als door wie dan ook,

---

1. Frederik Hendrik.

zoals ik al heb laten zien. Ik zal niet ophouden de moeite te waarderen die u hebt genomen om mijnentwille, terwijl ik altijd zal zijn,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 27 april 1641.

De woorden van het madrigaal zijn ²*Onghor desta la ray*; er is geen tweede couplet.

---

2. Beter zou zijn een spelling als “Ogn’hor desta li rai”= Altijd wekt zij de ogen..

GASPAR DUARTE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
9 MEI 1641
2703

Antwoord op een brief van Huygens van 6 mei 1641 (verloren).

Samenvatting: Duarte dankt Huygens voor zijn welwillende inzet voor hun zakelijke aangelegenheden.

Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 22x32cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 8, pp. CLXXXIX-XCX: volledig.

— Worp 3, nr. 2703, p. 167: samenvatting.

Namen: Diego Duarte; Frederik Hendrik; Willem Kettingh de Jongh; Cornelis Musch; Gijsbert Tholinx.

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Constantin Huygens, Chevallier, Seigneur de Suylichem, et Secrétaire de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Haye.

Monsieur,

Je reçu l'agréable vostre du 6e courant come mon ordenance des 48 ¹mille florins de la part de Son Altesse demouroit expédié par son Greffier, lequel s'en avoit chergé de la faire signer, mès que le trésorier-général demouroit malade. Néanmoins lesseriés si bone ordre avant vostre partiment que le Sieur Tholinx receveroit prompte satisfaction, dont derechef je vous remercie de la paine é soing que vous a plu prendre en mes affaires, dont ne seray jamais ingrat aveq mille obligations. Mon fils me mande le mesme de sa part avecq beaucoup de recommandations à ²vos bonne[s] graces pour tant de faveurs reçus. Et come ledit mon fis, avant son partiment de La Haye, m'avoit éscript que vous avoit plu de prendre l'affaire à vostre charge de l'achever aveq moy, me fit à croire que ledit accomodement dépendoit de vostre bonne volonté. *In fine le cosse fatte se debano lodare.* Commande-moy en quoy je vous puis servir, et je vous temoigneray que je serais à jamais,

Monsieur,

vostre très-humble et affectioné serviteur

³Gaspar F. Duarte.

En Anvers, ce 9e May 1641.

---

1. Afgekort <V>.
2. <vous>.
3. Gaspar Fernandes Duarte.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, en secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik heb uw vriendelijke brief van de 6de van deze maand ontvangen waarin u schrijft dat de betalingsopdracht van *f* 48,000 namens Zijne ⁴Hoogheid in orde is gemaakt door zijn ⁵griffier, die zich van de taak heeft geweten om die te tekenen, nu de ⁶thesaurier-generaal nog steeds ziek is. Niettemin zou u de zaken voor uw vertek in zodanige goede orde hebben achtergelaten dat de heer [Gijsbert] Tholinx onmiddellijk genoegdoening zou hebben ontvangen, waarvoor ik u opnieuw bedank, voor de moeite en zorg die u hebt willen nemen in mijn zaken, waar ik u nooit ondankebaar voor zal zijn, met duizend verplichtingen. Mijn ⁷zoon deelt mij hetzelfde mee van zijn kant, met veel dank voor uw goedheid voor zovele ontvangen gunsten. En omdat mijn genoemde zoon mij voor zijn vertrek uit Den Haag had geschreven dat u bereid was de zaak op u te nemen om hem met mij tot een goed einde te brengen, deed hij mij geloven dat de genoemde regeling geheel door uw welwillendheid tot stand was gekomen. *'Eind goed, al goed.'* Laat u mij weten waarin ik u kan dienen, en ik zal u tonen dat ik altijd zal zijn,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 9 mei 1641.

---

4. Frederik Hendrik.
5. Cornelis Musch.
6. Willem Kettingh de Jongh.
7. Diego Duarte.

JOHAN VAN BEVERWYCK (DORDRECHT)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)

14 MEI 1641

2708

Antwoord op Huygens' brief van 15 maart 1641 (2667).

Samenvatting: Beverwycks reactie op Huygens' *Orgelgebruyck* is vertraagd doordat hij Huygens nog een ander geschrift wilde toezenden. Beverwyck is het met Huygens' opvattingen geheel eens.

Bijlage: *Exercitatio in Hippocratis aphorismum de calculo ad Claudium Salmasium* (Beverwyck 1641).

Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Primaire bron: *Responsa*, pp. 60-61: volledig.

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2708, p. 169: onvolledig (<Tardius quod gratias ... vellem temporis effluxit>, <Legi summa ... de Organis>), rest samengevat.

Namen: René Descartes; Erycius Puteanus; Claude Saumaise; Suffenus.

Titel: *Orgelgebruyck*.

Glossarium: organa (orgel).

Transcriptie

Nobilissime Domine,

Tardius quod gratias agam pro insigni munere, quo me condecorare dignatus es, jam me rogante excusavit Puteanus noster. Caussam, quam attulit, nunc coram sisto, exercitationem meam ad nobilissimum Salmasium de calculo, tuo etiam, ut voveo, litem inter nos componendam. Istam dum tibi mittendam expecto, plus quam vellem temporis effluxit. ¹* Si pergît candidè mecum agere, non requiret in eo, cujus scopus non alius quam veritas, debitam modestiam: quam et in tuis, cum ita quid occurrisset, admirabatur nuper non minus quam singularem elegantiam, Clarissimus Cartesius.

Legi summâ cum admi- | 61 | -ratione tua de organis. Quanquam verò non ita Suffenus sim, ut de iis judicandi munus, quod amicè defers, mihi vindicare sustineam, tamen id affirmare posse videor, neminem sanioris iudicii pedibus non iturum in tuam sententiam. Imò ex præscripto hic obtinet eorum usus. Delectavit me etiam unicè, comprobari à te, quod mihi semper visum, non omnia rejicienda, quæ adversantes habent. Imò, quæ apud eos bona, retinenda, quoniam bona. Deus, autor bonorum, diu te sospitet, vir nobilissime, patriæ et literarum bono. Dordrechtî, pridie Eidus Maji, MDCXLI.

Nobilissimo Nomini Tui cultor
Joh. Beverovicus.

Vertaling

Edele heer,

Dat ik u pas laat bedank voor het bijzondere ²geschenk waarmee u mij hebt willen vereren, dáárvor heeft onze [Erycius] Puteanus mij, op mijn verzoek, al ³geëxcuseerd. De oorzaak die hij aanvoerde, meld ik nu zelf, namelijk mijn ⁴geschrift gericht aan Claude Saumaise, over de [nier]steen, ook de uwe, hoop ik, een twistpunt tussen ⁵ons. Terwijl ik er op wachtte om het u toe te sturen, verliep er meer tijd dan ik wilde, [edele Huygens].

---

1. Hier stond in de originele brief waarschijnlijk Huygens' naam.

2. *Orgelgebruyck*.

3. Een brief met een dergelijke mededeling van Puteanus aan Huygens is niet bekend.

4. Johan van Beverwijck, *Exercitatio in Hippocratis aphorismum de calculo ad Claudium Salmasium* (Leiden: Bonaventura en Abraham Elzevier, 1641).

5. Saumaise en Van Beverwyck.

Als ⁶hij doorgaat zo oprecht met mij om te gaan, zal in hem, wiens doel niets anders dan de waarheid is, de verschuldigde bescheidenheid niet ontbreken, die de heer [René] Descartes, toen dat zo voorkwam, onlangs ook bewonderde in uw geschriften, niet minder dan de bijzondere elegantie.

Ik heb uw ⁷geschrift over het orgel met grote bewondering gelezen. Hoewel ik niet zo'n Suffenus ben, dat ik kan volhouden mij vrij te stellen van de taak daarover een oordeel uit te spreken, die u mij als vriend opdraagt, meen ik toch te kunnen stellen, dat niemand met de voeten van een gezond verstand zal nalaten in uw voetsporen te treden. Ja, uit het voorgeschrevene volgt het gebruik ervan. Wat mij bijzonder heeft bevallen is dat u, zoals het mij steeds toegeschenen heeft, niet wilt dat alles wat onze ⁸tegenstanders hebben moet worden verworpen, ja zelfs dat de goede dingen bij hen moeten worden behouden, omdat ze goed zijn. Moge God, bron van alle goeds, u, edele heer, nog lange tijd behouden voor het nut van de staat en de letteren. Dordrecht, 14 mei 1641.

Uw dienaar
Johan van Beverwyck.

---

6 Saumaise.

7. *Orgelgebruyck*.

8. De roomskatholieken.

CONSTANTIJN HUYGENS (OEFFELT)
AAN JACOBUS GOLIUS [LEIDEN]
19 JUNI 1641
2738

Samenvatting: Huygens vraagt Golius alsnog te reageren op zijn *Orgelgebruyck*. Tevens zendt hij een brief van Wendelinus met verzoek om commentaar.

Bijlage: Wendelinus aan Huygens, 7 mei 1641 (Worp 3, nr. 2701, p. 167).

Door Golius beantwoord op 5 augustus 1641 (2808).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 305, fol. 373r: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 305, fol. 106v: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2738, pp. 178-179: volledig, postscriptum samengevat.

Naam: Godefridus Wendelinus.

Titels: *Orgelgebruyck*; ‘Chronicon Samaritanum’.

Transcriptie

Golio.

XIX Junii 1641, Offelen.

Fuisti inter primos, vir amice, quorum de dissertatiunculâ nuper à me editâ iudicium explorare sollicitè credidi mea interesse. Etiam testatus coram es, quid sentires. At nimirum in te receperas idem per epistolam, ut viri alii doctissimi fecere, latius exequi. Quæsitum venio, quid causæ sit, cur fidem hæctenus liberare negligas, atque, si incommodum non est, rogo propediem, ut facias et me ames, vir amplissime,

tibi addictissimum fraterno affectu
C.H.

Addo hic exemplar literarum Wendelini nuper allatarum, ut iis partim doceare quod fortasse nondum exploraveris, partim me quoque doceas quid reponere debeam de ‘Chronico Samaritano’ et eclipsibus.

Vertaling

Aan Golius.

19 juni 1641, Oeffelt.

U was onder de eersten, waarde vriend, van wie ik het belangrijk vond het oordeel te zoeken over een klein ¹geschrift, onlangs door mij in het licht gegeven. Reeds hebt u mij ²mondeling verhaald wat u ervan vindt. Maar u had eigenlijk op u genomen hetzelfde uitgebreider in een brief uiteen te zetten, zoals andere geleerde mannen hebben gedaan. Ik kom u vragen wat de oorzaak is waardoor u uw belofte tot nu toe niet bent nagekomen, en, als het u schikt, vraag ik u of u eerstdaags aan mijn verzoek zou willen voldoen, en aan mij te denken, edele heer, als,

---

1. *Orgelgebruyck*.

2. Aangezien over een bezoek door Huygens aan Leiden gedurende onderhavige periode niets bekend is, heeft dit onderhoud vermoedelijk te Den Haag plaatsgevonden.

uw broederlijk toegewijde,
Constantijn Huygens.

Ik voeg een afschrift bij van een ³brief van [Godefridus] Wendelinus, mij onlangs gestuurd, opdat u eensdeels wordt onderwezen in zaken die u misschien nog niet hebt onderzocht, andersdeels mij onderwijst wat ik moet antwoorden over het ⁴'Chronicon Samaritanum' en over de eclipsen.

---

3. Wendelinus aan Huygens, 7 mei 1641 (Worp 3, nr. 2701, p. 167). Wendelinus schrijft over de vrije val, informeert naar het 'Chronicon Samaritanum' en naar de eclipsen in het komende decennium.

4. Een handschrift in de Leidse Academiebibliotheek uit het bezit van Scaliger, het eerst genoemd door Wendelinus in zijn brief aan Huygens van 7 juli 1636 (Worp 2, nr. 1403, pp. 173-175).

[CONSTANTIJN HUYGENS] (OEFFELT)
AAN [AMALIA VAN SOLMS (DEN HAAG)]
22 JUNI 1641
2742

Vervolg op Huygens' brief van 20 juni 1641 (Worp 3, nr. 2740, p. 179).

Samenvatting: Huygens bericht over vijandelijke manoeuvres bij Kleef. Frederik Hendrik heeft enkele dames, die de aubade van het kanonvuur niet langer konden verdragen, een vrijgeleide uit Gennep naar Brabant gegeven.

Huygens schreef opnieuw op 24 juni 1641 (Worp 3, nr. 2744, p. 181).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. A14, Afd. XIII, nr. 18C, nr. 1, dl. 2: brief (dubbelvel, 20x31cm, ab|-; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2742, p. 180: samenvatting en gedeelte (<Son Altesse - dit-il ... qu'on leur préparoit.>).

Namen: Van der Eycken (vrouw van Thomas Preston); Paul Bernard de Fontaine; Frederik Hendrik; Johan graaf van Hoorn; Willem van Nassau Siegen; Reiner van Odenhoven; Thomas Preston; Elisabeth van Tellich.

Plaatsen; Brabant; Kleef; Maas; Niers; Stralen.

Glossarium; aubade (aubade); musique (muziek).

Transcriptie

Au Camp à Offelen, le 22e de Juin 1644.

Toutte l'après-disnée d'hier on eut des advis d'une troupe considérable d'infanterie, que l'enemy avoit fait marcher dans les Bois de Clèves. Aujourd'huy on a sceu par des personnes neutres, qui s'estoyent trouvées parmi ladite troupe, qu'ils estoyent 3 mil hommes effectifs, commandez par le Gouverneur de Stralen, aveq dessein, non pas de jeter du monde dans Gennep, mais de forcer et battre le quartier du Comte de Hornes et s'y maintenir, tandis que le Comte Fontaine donneroit sur ce quartier-icy de Son Altesse et une autre attaque se feroit sur celuy de Monsieur le Comte Guillaume, entre la Meuse et le Niers.

En effet, ces gens ont paru vers la poincte du jour et se sont saiziz d'une redoutte commencée, où il n'y avoit personne, mais, comme de nostre cavallerie a commencé à les pousser, ils se sont retirez dans le bois, et y ont fait ferme jusques'à ce qu'ils ont veu venir aussi de nostre infanterie, à l'arrivée de laquelle ils ont réculé aveq espouvante, amenants trois chariots de blessez, et laissans jusques'à 8 ou 10 morts dans le maraiz. On verra s'ils en viendront prendre la recherche.

Nostre canon et noz grenades desclirent estrangement ce chasteau, et hier au soir les trenchées furent | b | ouvertes de costé de Monsieur le Comte Guillaume. Hier le Gouverneur Preston pria Son Altesse par lettre, de permettre la sortie à sa femme, filles et demoiselles, et à la femme de l'Auditeur Odenhove, malade, Son Altesse (dit-il) pouvant bien juger que les dames ne se plaisoyent point en la musique de ces aubades qu'on leur préparoit. Tout présentement un trompette s'en va les prendre hors de là, pour les mener en Brabant, jusques'où elles voudront.

Du costé de deça la cavallerie enemy se fait veoir en grosses troupes, mais n'attente rien encore.

Vertaling

In het kamp te Oeffelt, 22 juni 1641.

Gisteren ontvingen wij de hele namiddag berichten over een aanzienlijke hoeveelheid infanterie, die de vijand door de bossen bij Kleef had laten manoeuvreren. Vandaag zijn we door neutrale personen, die zich temidden genoemde groep hadden bevonden, te weten gekomen dat het om drieduizend man ging, geleid door de gouverneur van Stralen [***], met het plan, niet om mensen naar Gennep te brengen, maar om het kwartier

van de graaf [Johan] van Hoorn aan te vallen en te verslaan en daar stand te houden, terwijl graaf [Paul-Bernard de] Fontaine zou uitkomen bij dit kamp hier van Zijne ¹Hoogheid, en een andere aanval plaats zou vinden op dat van mijnheer de graaf Willem [van Nassau Siegen], tussen de Maas en de Niers.

Inderdaad verschenen deze lieden bij het aanbreken van de dag en zij maakten zich meester van een verdedigingswerk in aanbouw, waar niemand was, maar, toen onze cavalerie begon hen onder druk te zetten, trokken zij zich terug in het bos, en hebben zich daar verschanst, totdat zij ook nog onze infanterie zagen komen, bij welker aankomst zij zich hevig geschrokken hebben teruggetrokken, terwijl ze drie karren met gewonden meenamen, en acht à tien doden achterlieten in de moerassen. We zullen zien of zij ernaar zullen komen zoeken.

Ons kanon en onze granaten slechtten op bijzondere wijze het kasteel van deze stad, en gisteravond werden de wallen doorbroken aan de kant van mijnheer de graaf Willem [van Nassau Siegen]. Gisteren verzocht de gouverneur [Thomas] Preston per brief aan Zijne Hoogheid toe te staan dat zijn vrouw [²Van der Eycken], zijn dochters en dienststers en de vrouw [Elisabeth van Tellich] van auditor [Reiner van] Odenhoven, die ziek is, een vrije doortocht krijgen, waarbij Zijne Hoogheid (zoals hij zei) zich goed zou kunnen voorstellen dat de dames weinig genoeg beleefden aan de muziek van de aubades die men hun bereidde. Momenteel is een trompetter onderweg om hen uit de stad te halen en hen naar Brabant te brengen, zover als ze maar willen.

Van deze kant van de stad laat de vijandelijke cavalerie zich in grote groepen zien, maar valt niet meer aan.

---

1. Frederik Hendrik.
2. Haar voornaam is onbekend.